
VITT. EMANUELE

BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
12
3 A
9

DE REGE,
ET REGENDI RATIONE
LIBRI DVO.

Auctore Matheo Lopez Brauo Iurisconsulto.

EIVS OLIM PROVINCIAE, qua vulgò Sierra de Gata dicitur, auctoritate Regia gubernatore.

Excellentissimo domino, D. Petro Fernandez de Castro Comiti de Lemos, &c. dicati.

MATRITI,
Ex typographia Ioannis Sanchez.
M. DC. XVI.

TASSA.

YO Diego Gonçalez de Villaroel Eſcriuano de Camara del Rey nueſtro ſeñor, de los que en ſu Conſejo reſiden: doy fee, que auiendoſe viſto por los ſeñores del, vn libro, que con ſu licencia fue impreſſo, del Licenciado Mateo Lopez Brauo, intitulado: De Rege, & regendi ratione. *Taſſaron cada pliego entero del dicho libro a quatro marauedis: y a eſte precio, y no a mas, mandaron, ſe venda, y que eſta licencia, y taſſa ſe ponga al principio de cada libro, para que ſe ſepa al precio, a como ſe ha de vender, y ſelo mandaron dar por teſtimonio: y de pedimiento del dicho Licenciado Mateo Lopez Brauo y mandado de los dichos ſeñores del Conſejo; di eſta fee en Madrid a veynte y tres de Março de mil y ſeyſcientos y diez y ſeys años.*

Diego Gonçalez de
Villaroel.

Su-

Suma del priuilegio.

TIene priuilegio el Licenciado Mateo Lopez Brauo por quatro años, para imprimir el libro *De rege, & regendi ratione*: refrendado por Pedro de Contreras Secretario de su Magestad, su data en Madrid a veynte y tres de Febrero de mil y seyscientos y diez y seys años.

ERRATA.

Folio 24. pagina 2. Ludete, lege *Ludere*. Fol.31.p.1.&,lege *vt*. Folio 43.pag.2.ditissimus, lege *ditissima*. Fol.97.pa.2.se, lege *eum*. Liber hic *De rege, & regendi ratione*, correspondet suo exemplari, demptis his mendis. Datum Matriti die vigesima secunda mẽsis Martij anni 1616.

Licentiatus Murcia de la Llana.

Petri Mantuani ſupremi iuſſu Senatus cenſura.

REgijiuſſu Conſilij duos de rege, & regendi ratione libros (authore Matheo Lopez Brauo) oculis, & mente luſtraui: eorumque mihi viſa lectio cunctis honeſta, imperantibus vtilis, huiuſmodi philoſophiæ ſtudioſis grata, & iucunda. Typis ideò mandari dignos, regumque affigi animis digniſsimos habeo. Matriti anno ſalutis 1616. quarto idus Februarij.

Petrus Mantuanus.

Doctoris Franciſci Sanctij Villanueua concionatoris clariſſimi, Regijq; capellani approbatio.

CIuiiis doctrinæ libros duos, autore Matheo Lopez Brauo, de rege, & regẽdi ratione, verè aureos, verè

verè dignos, qui regum nocturnâ, diuturnaque manu terantur, legi: lectionique plenos inueni. Quidquid vsquam alibi politicorum libri disputant, discutiunt, longa verborum serie digestum propinant; maturiûs hîc, breuiùs, sacratiorique dilutum poculo accipies. Breuitati, nequaquam, semper comes obscuritas veritatem obnubilat: iure enim ambiges; quo hymeneo summæ styli concisionis, verborumque ponderi claram auctor maritauit lucem. Omnia scrutatur, omnibus prouidet, nihil non prospicit: &, quod in huiusmodi philosophia rarum, tutatur vbique bonum nomen, verum numen. Illud vnum optarim, vt, sicut apud doctos magno pretio hi libri sunt habendi; sic apud principes, & magistratus gubernandi normâ adsumantur. Sic voueo, sic censeo.

Doctor Franciscus Sanctius de Villanueua.

Excellentiſsimo domino D.
PETRO FERNANDEZ
DE CASTRO COMITI
de Lemos, Andrada, & Villalua;
Marchioni de Sarria,&c. Nouiſsimi
olim orbis Præfecto, Neapolitano
hodie Proregi, ſupremoq́ue Italiæ
Conſilio Præſidi in futurum
electo. S.

Licent. Matheus Lopez
Brauo.

ESPECTA licèt quantitate liber; non deſpectam, imò nobilitate, potentià, & forte eruditione inſtructam, in eũ hoſtium manum præſentio inſurgere: ſummum te ideò patronum rogat. Cedet nobiliſsimus tot regiis maiorum imaginibus principi illuſtri: cedet, qui potens ſupremà Re-

Regis vice magistratui clarissimo: omnis cedet eruditionis præsumptio tot rationis, morumque virtutibus philosopho nobili. Nec rogatui abesse potes; tum quia omnium Mæcenas; tum quia tuus, qui precatur, liber: tantum enim literis exprimit, quem re, & opere consiliarium describis. Tertio Kalend. April. 1616. Vale.

LECTORI.

SI de rege, & iustitia grati libri; de rerum copia, & pace libros offeram. Si ingrati, spongia obijciam. In hoc tibi ero gratus.

Ope-

Operis conclusio, auctorisque ei adiuncta protestatio.

Arduum nobis percurrendum iter: infælici egreßu aggressum à multis. Alij enim praxi indigna somnia; impia alij dogmata; alij ab scopo deuij plurima, & sine fructu verba dedere. Breui ergo donare ore publicæ rei vtilia, effectu prompta, & quæ pietatem iuuent, difficile. Sed incœpta non turbet desperatio: ea fortè, si hæc capias, assequemur: ibi regis, vbi & ciuium fælicitas: hæc, vbi populus iustitiâ, rerum copiâ, & pace fruatur, illicò aderit: illicò etiam ista aderunt; si sapiens, si probus præsit imperator. Quâ optimus arte, quâ prudens princeps efficiendus, primus claudet liber: tres, qui sequuntur, libri aperiunt; quibus ciues legibus honesto cumulet, vtili, & iucundo. Si quid Romana Ecclesia dissonum dixero, indictum aßero: insciciaque, aut incuria lapsum protestor.

LIBER

LIBER PRIMVS DE REGE,

QVIBVSVE TVM A natura, tum ab arte corporis, animi, mentisq; virtutibus Princeps ornandus.

IMPERANDI facultas (cæteris non dissimilis) natura, arte, & exercitatione perficitur: Princeps ergo ingenio clarus, doctrina, & vsu, 1 maior conditione mortali, amorem

1 3. Polit. 9.

apud populares, metum apud hostes, apud vtrosq; maiestatē acquiret. Hæc tutissima regnorum præsidia: aliàs regnantium lues: pro metu, & maiestate contemptus; odium pro beneuolentia continget.

Quibus mēs domina, æqua, & vigilans, ad imperium; contrà: rudes, iniqui, & socordes ad obsequia nascuntur. Seruus, nō dominus, qui proprio alienus alieno semper seruit arbitrio:
1 1 *Maius aliquid & excelsius à*
Tacit. 3. ann. *Principe postulatur.* Non æquus qui iniquis non irascitur: &, cui non ęqua placét, certe iniquus. Socors, cuius oculis subditorū vtilitas non obuersatur. Non frustra politicis idem Princeps, quod

quòd pastor: nec à Poetis frustra tot in defessis oculis Argos accipitur.

Naturæ dotibus doctrinæ ornamenta iungantur: & probitas omnis, Dei præcipue timor, & cultus cum primo lactis ferculo instilletur: vt simulacra virtutum à primis annis suscepta firmiter ad vltimos hęreāt. Hac ratione si clara sit indole, clarissimus; si dubia, clarus; si obscura, non obscurus Princeps euadet. Arte rectè applicita magni naturæ errores mitigantur. Ni efferatus Neronis genius adsit.

Cum primùm ergo ætas permisserit, viris virtute, eruditione, & ciuili prudentia præstan-

tibus committatur. Liceat in re non parua moram facere: sit, inquam, vt literarum, vrbanitatis etiam magister vir summis Philosophis nō impar: summæ virtutis, & grauitatis exemplum: multiplici lingua, arte, sciētia, & lectione cultus: pacis, belliq; vsu doctus: imperiorum occasus, & ortus speculatus: aulę cōsilia, & fraudes noscens, & prænoscens: imperantium, & obsequentium mores non ignorās. Sit tādem imperio dignus, qui imperatorem imperio dignum fingere audet.

Curet vt Principi (1 Sesostris exemplo) infantes circunstēt, ex omnium Prouintiarum nobilitate selecti: & virtutū ęmuli, &

1 Diodor. lib. 2. c. 1

& socij. Si solus docebitur, 1 ea discet, quæ præcipientur ipsi; si in schola, etiam quæ alijs. Excitabitur laude æmulatio. Vnde rectorum, & ducum seminarium. Princeps namque, quantū cuique credere debeat, proprijs non alienis oculis, & auribus discet. Ministrorumque electio sācta erit, & iusta: nō (proh dolor) erronea, & venalis. Eatādem videat inter domesticos, & familiares exempla, ea audiat præcepta viuēdi, quæ maxime liceant regnaturo. Absint assentatores, vaniloqui, inuerecūdi, petulantes, & alij vitiorum magistri: ne pestilenti oris afflatu momento oblicerent, quas virtutū imagines præceptoris solertia

1 Quint. lib. 1. c. 2

tia eius animo affixerit.

De religione. Vt regnorum, ita rectę institutionis caput religio: quæ mẽtis nostræ cum Deo vinculum potest definiri. Eius sanctitate fœdera, commertia, humanæq; societates sanciuntur: & in diuini numinis cognitione, & cultu versatur. De priori prius statuendum; vnum esse opificem, & regnatorem omnium Deũ: á quo omnia, ipse à nemine, sed à se ipso pendens. Ad cuius nutum principatus, & imperia nascuntur & occidunt. Omnium testis, iudex, & vindex. Nec cogitationes Deo clausę, nec impunitę. Hoc firmiter persuasũ, & fixum; preces, fraudesque cœlestibus curę esse. Inde pręmia,

& supplicia. Aliàs si nihil vitabile; pœna præmioue dignum; nulla religio homines in officio retineret. Eaque si se solutos crederent, quid stulti non facerent? quas rudes strages non ederent? doctos & philosophia, ignaros tantum continet religio: & metu coercendus, qui officio animus retineri nõ potest. Hoc iterum persuasum, & fixũ: preces, fraudesque cœlestibus curæ esse: nec de Dei cognitione (vltra ea, quæ ab ipso reuelata, ipsius dono, fide, sunt credẽda) plura inuestigãda [1] *sãctius, & reuerentius de diuinorũ actis credere, quam scire*: melius namque sciuntur, nesciendo: vt verè, & doctè doctiores affirmãt.

[1] *Tacit. in Agricol.*

Omnia igitur, quæ de Deo, fato, immortalitate, & de mundi ortu, & occasu antiqui, aut Philosophi, aut Poetæ retulere, dũ firmior mens, & ętas non accesserint, omnino reticenda: ne incertis eorum opinionibus fides statim ab ortu dubia reddatur.

Dei cognitioni eius cultus, aut veneratio succedit, certis maiorum legibus, ceremonijsque deuincta: quibus religari ita debet Princeps, vt subditis religiosissimus saltim appareat: Multitudo enim, quia ignara, credula, 1 *nihil iniuste à religioso* *Principe factum credit: nec cõtra eum, quasi propicios deos habeat, & vltores, audet insurgere.* Exẽplo etiam regnantis facilè cęte

1 5. Pol. 11.

ri (plures vt adulentur) magis quam legum seueritate ad religionem, cæterasque virtutes inducuntur. Nullus superiorum exemplo iussus efficacior. Sacrati ergo ordinis viros magna omnium admiratione veneretur: memor olim penes eos & reipublicæ, & sacrorum curam fuisse. Eorum opes, & iura, vt intacta sint, diligentissime curet: nam impij ausus, si antiquitatem repetimus, ferè nunquã impunè cecidere. In sacrarum verò opum auctione ea vtatur prudentia, vt nec religio vilis, nec ciuilis societas inciuilis, & periculosa reddatur. Frequẽs sit in templis, & victimis: & omnium exemplo pro beneficijs

accipiēdis preces, pro acceptis gratias, & laudes agat, & effundat. Et á maiorum 1 ritibus nec
1 Reth ad Alex. momento discedat: nam, quid quid vltra vanè nouatur, superstitio: &, si ex aliorum periculis discimus, regnorum euersio:
2 Quintil. Cur. 4. 2 *Nulla enim res efficacius multitudinem regit, quā noua, & vana religio*. Eos igitur, qui de diuorum cognitione, aut cultu noua somniantes, leues multitudinis animos seditionibus implent; & deceptores pessimos omnium, & odio habere discat. In id namq; hi sua perfidi fraudes intēdunt (quia semper pauperes, & obscuri) vel vt famem effugiant, vel vt nominis gloriam, aut imperij delitias consequantur.

quantur. Eorumque sacrilega insomnia, nullo (vt somniabat antiquitas) iuuantur fato, dæmone, aut sidere; sed potius Principum inertia, aut inscitia. Inde imperiorũ labes. Testimonio adsint Heraclij socordia; Mahometique fraus subtilissima. Illico ergo, illico, ne vltra serpat, sacer hic ignis igne extinguendus: nec socrates, si noua tulerit, ferendus, aut dissimulandus. Dura hæc lex Philosophis; sed seruanda, quia vtilis: tutius namque, vt pereat vnus, quam vt pereat vnitas. Suspecti etiam, qui extra numerum errantes, insolitas, & à nemine tritas, aut excogitatas apparentis virtutis vias ingressi, leuis, & ig

naræ multitudinis oculos, & animos ad se cõuertũt. Hi enim ferè semper (experientia teste) pessimo alicui incumbunt facinori: vel religioni, vel moribus summè noxio. Ideo cautè inquirendi, vt ad numerum, & ordinem redigantur: ne eorum pestis, sub antidoti specie, prius interitum afferat, quam sentiatur. Malus, vbi bonum se simulat, tunc est pessimus: venenorum enim lethalius, quod dulcius. Itaque Princeps antiquos amet mores, & instituta: nec suos in externos degenerare ritus, patiatur.

Eo iacto & regiminis, & sapientiæ fundamento: (a Dei nãque timore ortum habet vtrũ-

que)

que)frequenti, & honesta exercitatione corpus firmũ reddat; virtutibus animum, mentem disciplinis colat: *Tantùmque, non ocio, & ignauia, sed honestate, & prudentia cæteros antecellère curet,* 1 *quantùm dignitate, & opibus maior habetur.* Cursu, iactu, pila, & similibus vires ostẽtet: ita vt nec maiestati, nec animo labem inferat. In arena tantum, aprum in siluis feriat: omni armorum doctrina eruditus, equestres, pedestresque bellorũ imagines frequenter exerceat, & exercentibus adsit: sæpius iudicandus, quam iudex. *Præstat* 2 *cæteris omnibus militaris virtus*: præstet in ea Princeps. Inde hostium timor, & militum

1 *Xenof. 1. pæd.*

2 *Plat. 35.*

bene-

beneuolentia. Turpe regem ab illis, nisi ex pictura non cognosci: turpe ni rex noscat, belli artem, quia ad imperatores maxime spectat, 1 imperatoriam appellari.

1 *2. Pol. 3.*

De prudentia.

Hæc vt corpus firmet; vt animum colat, omnium virtutū pulchritudines cordi habeat. Et vt eas, quæ verè regiæ sunt, breuiter percurram, à summo earum capite prudentia incipiēdum. Ea est vis intellectus, actiones nostras ad optimū ducens. Omnia igitur bonorum genera, & opposita mala noscat, qui prudens: vt illa persequens, ista fugiens & maius minori bonum, & minus maiori malum præponat. Ideo *& ars*

viuen-

viuendi, 1 & fœlicitatis dicitur via. Eorum habituum, qui mēti contingunt, ad vsum præstātissimus; eorū vero, qui ad mores spectant, fundamentum. 2 *Nulla enim sine ista rationis virtute propria morum virtus:* 3 nam licet *sit prudentis vtilia persequi; viri autem boni honesta præponere*: prudēs ita vtili, vt ab honesto non recedat, incumbit. Pessimè Egyptius.

1 Cicer. 5. defin.

2 6. Eth. 13.

3 3. Ad Theod. 16

> 4 *Sidera terra*
> *Ut distant, & flāma mari, sic vtile recto.*

4 Lucan. lib. 8.

5 *Nulla enim vera vtilitas sine honestate*; 6 nec sine probitate prudentia; sed caliditas erit, versutia, dolus, aut quodlibet aliud. Improbi ergo, non prudentes,

5 Plat. 1 de iust.

6 6. Eth. 11. 13.

dentes, qui ferunt:

1 *Quà iuuat, reges eant.*

Nam 2 *in summa fortuna id æquius, quod validius.* Hęc enim Politicorum sine Deo dogmata: qui nec virtutes, nec numina, nisi suæ dominationi inseruiant, admittunt. Impia pestis, ore expulsa, corde amplexa: rarò a Principum aulis discedés. Fatuus etiam, aut non verè probus, nec imperio potens, qui sine prudentia Princeps implicatur honesto: si honestum sine prudentia. Non probus pastor, qui sacrificio, & orationi assiduè intentus oues relinquit lupis dilaniandas. 3 *Vbi te socordiæ, atque ignauiæ tradideris, nequaquam Deos implores: irati, infestique*

1 *Seneca Thyest.*

2 *Tacit. 15. ann.*

3 *Sallust. Catil.*

festique sunt. Aliquorum exempla admirari, non sequi licet: Dij namque (veterum prouerbio) omnia nobis laboribus vẽdunt, & diuina, & humana iura, non dormienti, vigilãti succurrunt. Salutaris itaque omnibus, 1 Principi verò propria, & vnica hæc virtus: eamque non vt ab alijs scientijs, aut artibus ab imperandi facultate sciunges. Regnare sciens, necessariò prudẽs: non idem aduocatis poetis, aut musicis, licèt iuris notitiam, fabulãdi pręcepta, aut sonori causas numeri sint assequuti: his nãque sępè doctrina sine consilio: Imperatorem verò imperij ars deseret, si cõsilium deserat: hoc enim & prudentis, & Principis

1 *Plato 4. de iusto. 3. polit. 3. 1. pol. 8.*

1 Arist. 6. Ethi. 5.7.8. munus; 1 vt sibi, vt alij, 2 vt publicæ posſit ſaluti conſulere. 3 Naturá ſeruus, non regni capax; qui conſilij incapax. Sed ad viam regreſſus, fruſtrá eam certis claudere præceptis conarer: 4 verſatur enim circa res ſingulas, & quæ ſe aliter poſſunt habere; de quibus nec finis, nec ſcientia. Frequenti autem ſeniorum, & ſapientiorum commercio, aſsidua librorũ, & præcipuè hiſtoriarum lectione, &, quod præcipuum eſt, 5 multiplici rerum vſu perficitur. Adeò neceſſaria experientia politicis, 6 vt ea potiús, quám mente reipublicæ ſalus doceatur. 7 *Pauci prudentia honesta à deterioribus, & vtilia à noxijs diſcernunt; plures alio-*

2 Plato 4 de iusto.

3 Arist. 1. Poli. 3. Xenoph. 3. Dedic. ser. prouerb. 11.

4 Arist. 6. Ethic. 7.8.

5 Arist. 10 Ethi. c. fin.

6 Ibidẽ.

7 Taci. 4 hist.

aliorum euētu docentur. Princeps ergo 1 experiendo discat, quàm arduum, quàm subiectum fortunæ regendi cuncta onus: quá subditorum amor, & odium paretur; quid maiestatem augeat, aut minuat: vnde regnorum morbi nascantur, & medicinæ. Vt ex præteritorum memoria instantia ordinare, & futura calleat prouidere: 2 & non tantùm præuisa, sed subita etiam noscat expedire. Hoc tandem mentis oculo, 3 prudētia, publicę saluti cernat vtilia: sagax præsentiat, iudicet, & eligat: cautus dissimulet: solers inueniat, & exequatur. Hæc enim omnia comitantur prudentiam, quando ipsius comes iustitia. De ista nunc ser-

1 *Taci. 1. ann.*

2 *Tac. 14 ann.*

3 *Arist. 6. Eth. 12.*

mo: ad illam enim & præterita, & præsens, & omnis nostra futura dirigenda oratio.

Ad morũ ergo virtutes descendens (sic dicuntur, 1 quia à moribus, mores autẽ morá acquirantur) ea se omnium prima offert iustitia, prudentiæ adeò proxima, vt iuris notitia prudentia sæpè iuris, nec iniuria, vocetur. Commune enim, & vulgare illud naturæ præceptum, quo iustitia nititur: quod tibi non velis, alteri ne facias: non à sapientia, scientia, intellectu, minùs ab arte, sed à recta illa agendi ratione, prudentia, ortum. 2 Præstantissima omniũ hæc virtus omnes in se virtutes continet: 3 & sæpè pro virtute vsur-

De iustitia

1 Aristo. 2. Ethic. 1. & 1. magnor. mor. 6.

2 Aristo. 5. Ethic. 1. ad Eudem. 4.

3 Plat. 1. de iusto. C c. 1. of-

vsurpatur. Et iustus dicitur, qui etiam vir bonus: 1 vir autem bonus, qui omni virtute ornatus, 2 huiusmodi erit, qui legi deuinctus; 3 omnis namque à lege virtus iubetur. Is ergo bonus vir dicetur Princeps, qui se non solutum, sed legibus existimet ligatũ: & cúm omnia posſit, tantũ sibi credat licere laudáda. 4 Nã *minima licentia in fortuna maxima*. 5 *minimũ decet libere, cui multũ licet*. Regis hęc, tyrãni vox illa:

1 Arist. 5. Ethic. 1.3. pol. 3. ad Eud. 4.
2 Aristo. 5. Ethic. 2. Eud. 4 1. moral. 34.
3 Ibidẽ.
4 Salust. Catil.
5 Senec. Hip.
6 ibid.

6 Vbicumque tantùm honesta dominanti licet,
Precario regnatur.

Hoc enim certisſimum.

7 Quod non potest, vult posse, qui nimium potest.

7 Senec. Hyppolit.

Hæc de communi omnibus

tum imperantibus, tum obsequentibus iustitia: ea verò, quæ Principi adeo peculiaris, vt eius causa princeps, morum est virtus, ius, & æquum in se, & in alijs firmiter seruans: in se dixi; Principes enim maximè decet, ne quidquam subditi iniuria, aut vicini apperant. Falsò Thrasymachus, 1 *Iustitiam generosam esse stultitiam*: & eo quis infęlicior, quo iustior. Malè etiá Photinus, 2 *Ius, & fas multos faciũt Ptolomæe nocentes.* Iniustissimè ille, 3 sua retinere priuatæ domus, de alienis certare regiá laudem esse. Alexander enim prædonis iudicium, & infamiá non effugiet.

1 Plato 1. de iusto.
2 Lucan. lib.8.
3 Tac.15. ann.
4 Lucan. 10.

4 *Illic Pellæi proles vesana Philippi*

lippi

Fælix prædo iacet terrarum, vindice fato

Raptus: sacratis totum spargenda per orbem

Membra viri posuere adytis.

In alijs inserui: id namque huic tantum virtuti concessum, 1 vt bona etiam aliena respiciat: nec frustrà æquum addidi: iuri assonum depositum ensem restituere, æquo dissonum si furenti restituas. 2 Æquitas enim scriptũ temperat iuris rigorem. Idem si meminisset legislator, decerneret, sed nec lex, nec memoria ad omnia sufficiens. Est itaque Imperatoris hæc præcipua virtus, & regnorum parens, & nutrix: ad societatem enim homo

1 Arist. 5. Ethic. 1. ad Eudem. 4.

2 Arist. 5. Ethic. 10. mora. 2. & 10.

1 Arist. 1.Pol.2. natus, ipsius 1 ratio docet, sermō & indigentia: nulla sine iustitia societas, quia etiā optimum vel ambitio turbat, vel avaritia: nec sine potestate iustitia, nam sæpè etiā prudens potiús vi continetur, quā ratione: fruēdæ ergo & societatis, & iustitiæ causâ reges constituti: vt pari ciues iure in officio retineant, egenorū

2 Arist. 6 Poli. 3. infin. inuidiā, &, quod præcipuū est, diuitum superbiā reprimēdo. 2 Sæpè nāq; imbecilliores æquū

3 Tac. 15. an. & iustum; potentiores autē, oji bus 3 nimijs ad minorum iniurias elati, ista non curant. Ratio ergo, quà olim inuenta, quà hodie firmantur imperia, iustitia. Hanc si negligas, illicò humana omnia pessum itura non dubites;

tes;

tes; & domesticam, & ciuilem societatem rapinis, stupris, cædibus lethaliter dolebis solutã. Nec latroni socius tutus, iniqua enim latrocinio quæsitorũ sine æquitate diuisio. Vnde mutua eorum rixa, cædes mutua. Hac igitur virtute, & parente prudẽtia ornatus Princeps leges faciat quibus crimina prohibeat, & puniat; pacta probet, & tueatur: nobilitatis insignia, dignitates, & opes dignioribus tribuat: virtutẽ, & diuitijs prçponẽs, & nobilitati. Sine prudẽtia Princeps imperio impotens, eo indignus sine iustitia: hãc fides sequatur.

De fide. Prçsens oratio, nõ de illo dono Dei, quo credimus ea, quç ab ipso reuelata; nec de eo, qui ab

opi-

opinione nascitur, assensu; sed de virtute illa, quá dicta, pactaque firmiter seruamus: est namque fides cõstans dicti, aut promissi veritas. Nec audiendi affirmantes eam non Principis, subditorum esse virtutem.

1 Seneca Thyeste. 1 *Sanctitas, pietas, fides priuata bona sunt.* Eorum enim sententia arcana regendi ratio, & dolosa, & mendax: nam ex mẽdacio, & dolo reges componũt: 2 & taxillis pueros, homines iureiurando dicunt fallendos. Insitum illis politicam ciuium salutem á fictione, & fraude ortã, & auctam: & prouidè à natura cautum, vt sapientium breuissimus, quia ad imperia; insipientium verò infinitus sit numerus;

2 Plutar. Lys.

quia

quia ad obſequia naſcuntur. Hi enim cùm creduli, & decipi apti, officioſis illorum Trimegiſti, Lycurgi, Numæ, & ſimilium fabulis facilè ducti, & ſeducti ad ſeruiendum. Nulla ergo horum ſententiâ ciuium ſocietas, ni multitudini data credulitas, Principibus verò ſimulatio. Vnde vulgare illud, neſcit regnare, &c. Inſitum etiam illis ſeruandam eſſe fidem, ſi expediat: nec miſeris eſſe ſeruandam.

1 *Dat pœnas laudata fides, cùm ſuſtinet, inquit,* [1 Lucano lib. 3.]
Quos fortuna premit, fatis accede, Deiſq;,
Et cole fœlices, miſeros fuge.

Nec ideò Principis gloriam minui: 2 nam probri opprobrium [2 Plat. de iusto.]
re-

regiam non poteſt maieſtatem inficere: nullaq́; ei infamia, aut obſcuritas, à quo & famæ, & lucis origo: &, quæ in ſubditis perfidia, aut falſitas; in rege & virtus, & prudēs dicitur regēdi ratio. Sed ſi veritatis pulchritudine afficimur, nulla imperatore dignior fide virtus: ideò vicina Ioui in Capitolio. Procul, procul à Principe mēdacia; à ſeruitute, metu, & infamia oriũtur: & viliſsimorũ tantùm animis poſſunt contingere: alijs autē erroribus viri etiá clariſsimi noſcuntur obnoxij. Nullius itaque vtilitatis, aut officij ratione mētiri licet. Nec 1 Socrates, politicè in his potiùs quā philoſophicè ſentiens, audiendus. Nam quæ, natura

1 *Plat. 3. de iuſto. De Socrat. dictis Xenoph. lib. 3.*

tura in subditis turpia, numquã erunt in Principe pulchra. Ratio, non dignitas virtutem à vitio seiungit.

Iustitiæ 1 fundamentũ, fidẽ, quæ ipsius lenit iustitiæ rigorẽ, sequatur clementia. Frequens vindicta paucorũ odium reprimit, multorum irritat: nã summum ius summa iniuria; & sæuitiæ proxima nimia seueritas. Regis verò odium parit; & regni casum parat sæuitia.

De clementia.

1 Cice. 1. offic.

2 Qui sceptra durus sæuus imperio regit,
Timet timentes, metus in autorem redit.

2 Senec. œdip.

Pro certo etiã habeas, 3 neminẽ ei satis fidum, quẽ metuat. Fugiẽdi ergo, qui Photini genio,

3 Q. Curtius 10.

aut

aut cacodæmone impulsi dicere audent.

1 *Lucanus 8.*

1 *Libertas scelerum est, quæ regna inuisa tuetur,*
Sublatusq; modus gladijs, facere omnia sæuè
Non impune licet, nisi cùm facis, exeat aula,
Qui vult esse pius.
Semper metuet, quem sæua pudebunt.

Vnde vulgare illud oderint, dũ metuant: sed hęc dura tyrannorum dogmata, quibus

Senec. in Agamemn.

2 *Per scelera sceleribus tutũ est iter*
In rege verò, & pulcherrima omnium, & omnium fortissima virtus clementia: subditorũ beneuolentiam accendit: & imperia munit, & firmat. Longè potentior

potentior ad obtinendum, quod velis, amor, quàm timor. Nec timor est omnino negligendus.

1 *Odia qui nimiùm timet, regnare nescit.* 1 *Senec. œdip.*

Regna custodit metus.

Magnus inde regum cruciatus: nam

2 *Reges metui cupiunt, metuiq; timent.* 2 *Senec. Agam.*

Mediam aperit viam prudentia; si virtutem virtuti, & clementiā feueritati miscere noscas. Et nulli, 3 & omnibus ignoscere crudelitas. 4 Vitia erunt, donec homines: hic in illo, in hoc sibi alius indulget. Dissimulare nõnulla oportet. Si peccatis supplicia metiatur, iampridem genus hominum Deus extinxerit.

3 *Senec. 1. de cle.*
4 *Tac. 4. hist.*

Prin-

lippi
Fælix prædo iacet terrarum, vindice fato
Raptus: sacratis totum spargenda per orbem
Membra viri posuere adytis.

In alijs inserui: id namque huic tantùm virtuti concessum, 1 vt bona etiam aliena respiciat: nec frustrà æquum addidi: iuri asso- ...um depositum ensem restitue- re, æquo dissonum si furenti re- stituas. 2 Æquitas enim scriptũ temperat iuris rigorem. Idem si meminisset legislator, decer- neret, sed nec lex, nec memoria ad omnia sufficiens. Est itaque Imperatoris hæc præcipua vir- tus, & regnorum parens, & nu- trix: ad societatem enim homo

1 *Arist. 5. Ethic. 1. ad Eudem. 4.*

2 *Arist. 5. Ethic. 10. mora. 2. & 10.*

1 Arist. 1. Pol. 2. natus, ipsius 1 ratio docet, sermō & indigentia: nulla sine iustitia societas, quia etiā optimum vel ambitio turbat, vel auaritia: nec sine potestate iustitia, nam sæpè etiā prudens potiús vi continetur, quā ratione: fruēdæ ergo & societatis, & iustitiæ causà reges constituti: vt pari ciues iure in officio retineant, egenorū 2 Arist. 6. Poli. 3. in fin. inuidiā, &, quod præcipuū est, diuitum superbiā reprimēdo. 2 Sæpè nāq; imbecilliores æquū, 3 Tac. 15. ann. & iustum; potentiores autē, opibus 3 nimijs ad minorum iniurias elati, ista non curant. Ratio ergo, quà olim inuenta, quà hodie firmantur imperia, iustitia. Hanc si negligas, illicò humana omnia pessum itura non dubi-

tes;

tes; & domesticam, & ciuilem societatem rapinis, stupris, cædibus lethaliter dolebis solutã. Nec latroni socius tutus, iniqua enim latrocinio quæsitorũ sine æquitate diuisio. Vnde mutua eorum rixa, cædes mutua. Hac igitur virtute, & parente prudẽtia ornatus Princeps leges faciat quibus crimina prohibeat, & puniat; pacta probet, & tueatur: nobilitatis insignia, dignitates, & opes dignioribus tribuat: virtutẽ, & diuitijs preponẽs, & nobilitati. Sine prudẽtia Princeps imperio impotens, eo indignus sine iustitia: hãc fides sequatur.

De fide. Presens oratio, nõ de illo dono Dei, quo credimus ea, quę ab ipso reuelata; nec de eo, qui ab

opi-

opinione nascitur, assensu; sed de virtute illa, quá dicta, pactaque firmiter seruamus: est namque fides cõstans dicti, aut promissi veritas. Nec audiendi affirmantes eam non Principis, subditorum esse virtutem.

1 Seneca Thyeste. 1 *Sanctitas, pietas, fides priuata bona sunt*. Eorum enim sententia arcana regendi ratio, & dolosa, & mendax: nam ex mẽdacio, & dolo reges componũt:

2 Plutar. Lys. 2 & taxillis pueros, homines iureiurando dicunt fallendos. Insitum illis politicam ciuium salutem á fictione, & fraude ortã, & auctam: & prouidè à natura cautum, vt sapientium breuissimus, quia ad imperia; insipientium verò infinitus sit numerus,

quia

quia ad obsequia nascuntur. Hi enim cúm creduli, & decipi apti, officiosis illorum Trimegisti, Lycurgi, Numæ, & similium fabulis facilè ducti, & seducti ad seruiendum. Nulla ergo horum sententià ciuium societas, ni multitudini data credulitas, Principibus verò simulatio. Vnde vulgare illud, nescit regnare, &c. Insitum etiam illis seruandam esse fidem, si expediat: nec miseris esse seruandam.

1 *Dat pœnas laudata fides, cũ sustinet, inquit,* 1 *Lucano lib. 3.*
Quos fortuna premit, fatis accede, Deisq;,
Et cole fæli es, misero fuge.

Nec ideò Principis gloriam minui: 2 nam probri opprobrium re- 2 *Plat. de iusto.*

regiam non poteſt maieſtatem inficere: nullaq́; ei infamia, aut obſcuritas, à quo & famæ, & lucis origo: &, quæ in ſubditis perfidia, aut falſitas; in rege & virtus, & prudẽs dicitur regẽdi ratio. Sed ſi veritatis pulchritudine afficimur, nulla imperatore dignior fide virtus: ideò vicina Ioui in Capitolio. Procul, procul à Principe mẽdacia; à ſeruitute, metu, & infamia oriũtur: & viliſsimorũ tantùm animis poſſunt contingere: alijs autẽ erroribus viri etiã clariſsimi noſcuntur obnoxij. Nullius itaque vtilitatis, aut officij ratione mẽtiri licet. Nec 1 Socrates, politicè in his potiùs quã philoſophicè ſentiens, audiendus. Nam quæ, natura

1 *Plat. 3. de iuſto. De Socrat. dictis Xenoph. lib. 3.*

tura in subditis turpia, numquã erunt in Principe pulchra. Ratio, non dignitas virtutem à vitio seiungit.

Iustitiæ 1 fundamentũ, fidẽ, quæ ipsius lenit iustitiæ rigorẽ, sequatur clementia. Frequens vindicta paucorũ odium reprimit, multorum irritat: nã summum ius summa iniuria; & sæuitiæ proxima nimia seueritas. Regis verò odium parit; & regni casum parat sæuitia.

De clementia. 1 Cic. 1. offic.

2 Qui sceptra durus sæuus imperio regit,
Timet timentes, metus in autotorem redit.

2 Senec. œdip.

Pro certo etiã habeas, 3 neminẽ ci satis fidum, quẽ metuat. Fugiẽdi ergo, qui Photini genio, aut

3 Q. Curtius 10.

aut cacodæmone impulsi dicere audent.

1 *Lucanus 8.* 1 *Libertas scelerum est, quæ regna inuisa tuetur,*
Sublatusq; modus gladijs, facere omnia sæue
Non impune licet, nisi cùm facis, exeat aula,
Qui vult esse pius.
Semper metuet, quem sæua pudebunt.

Vnde vulgare illud oderint, dũ metuant: sed hęc dura tyrannorum dogmata, quibus
2 *Per scelera sceleribus tutũ est iter*
Senec. in Agamemn. In rege verò, & pulcherrima omnium, & omnium fortissima virtus clementia: subditorũ beneuolentiam accendit: & imperia munit, & firmat. Longè

potentior

potentior ad obtinendum, quod velis, amor, quàm timor. Nec timor est omnino negligendus.

1 *Odia qui nimium timet, regnare nescit.* 1 Senec. œdip.

Regna custodit metus.

Magnus inde regum cruciatus: nam

2 *Reges metui cupiunt, metuiq; timent.* 2 Senec. Agam.

Mediam aperit viam prudentia; si virtutem virtuti, & clementiã feueritati miſcere noſcas. Et nulli, 3 & omnibus ignoſcere crudelitas. 4 Vitia erunt, donec homines: hic in illo, in hoc ſibi alius indulget. Diſsimulare nõnulla oportet. Si peccatis ſupplicia metiatur, iampridem genus hominum Deus extinxerit. 3 Senec. I. de cle. 4 Tac. 4. hiſt.

Prin-

prudens: & summa regis virtus prudens clementia. Hæc amore optimos, timore pessimos, veneratione cunctos afficit; si paruis peccatis veniam, magnis seueritatem, ni contrarium iubeat necessitas, noscas cōmodare. Crudelissimus etiam Tiberius proditionis in se cōmissum crimen patietur prudens: 1 Et quãquã multi è domo Principis equites, ac senatores sustẽtasse opibus, iuuasse cõsilijs dicerẽtur, haud quęsitum. 1 Tacit. 3 ann.

Non procul à clementia liberalitas: aliquid enim donat, qui clemens. Regia verè virtus: initio enim 2 regna parauit: & Deos 3 sensui obnoxios reges esse dicuntur. De liberalitate. 2 Arist. 3. Pol. 10. 11 & 5. 3 Psal. 42 Exod. 7.

1 *Aristo.* In 1 animorum conciliatione
4. *Ethic.* cæteris hæc præfertur incan-
1. 2 *Arist.* tatio : vtilia enim præstat: 2 &
1. *ad The.* summa persuadendi ratio est
8. & 3. c. vtilitas. Non 3 argentum,
16. & aurum, sed amici regnorum
3 *Xenop.* præsidia; 4 amici beneficijs pa-
8. *Tac.* 1. *hist. Sall.* rantur; tutatur ergo regna libe-
Catil. ralitas. Eam cum modo exer-
4 *Xeno-* ceas; sint dona frequentiora,
phon. 1. quám magna : ne si 5 ærarium
5 *Tacit.* 5. ambitione exhauseris, per scce-
ann. lera supplendum sit. Vrbanè;
6 *Senec.* 1. *de be-* & non contumeliosè; rudissi-
nef. 1. mus, 6 qui offendit, dum obli-
7 *Senec.* gat. Sine mora; tantũ 7 gratię
2. *de be-* demis, quantum moræ adijcis.
nef. 5. 8 *Senec.* Non in omnes; 8 nulli est gra-
1. *de be-* tum, quod quibuslibet datur.
nef. 13. Nec in vnum, paucósve confe-

ras:

ras: parum prudés, infelix! qui vnius amore vniuersitatis odiũ incurrit. Nec solúm dantis, ratio etiam accipientis habenda: 1 stultissima, licèt regia, vox Alexandri. Periculosior etiam, & pulchrior in rege, quám in priuato liberalitas: inuidiæ enim, detractioni, & odio magis obnoxia: si indignis præbeas, dignorum indignatio excitatur; si dignis cunctos obligas. Certa tui labes, si, vt lupos amicias, oues excories. Princeps ergo, qui imperio dignus, in probos, in pauperes, in omnes hanc virtutem exerceat; tributa leuans, census, vectigalia, & alia, nec antiquis nota, exactionum nomina. Dura hæc lex, nec ab

1 Senec. 2. de benef. 12.

aulicis visa: sed fortasse videnda: si modus superbiæ, & luxui, si ratio 1 quęstuũ, & necessitas erogationum inter se congruerent.

1 Tac. 13. ann.

De modestia, & alijs virtutibus.

Regias ergo virtutes & benignitas claudat, & modestia. Easq; Princeps à Cyro discat, incessu, cultu, vultu pręse ferat. Et illud summè caueat, ne à conspectu eius quisquã tristis discedat. Etiam gratus; quando vrbanè negas. Obsequio ab inferioribus, blandis tantùm verbis à potentioribus deuincimur. Sed hęc ita se habeant, 2 vt nec facilitas de maiestate, neque maiestas aliquid detrahat de beneuolentia. Nam, 3 si remissè erga illos te geras, superbiunt,

2 Isocr. 2. serm.

3 Aristo. 1. Pol. 7.

biunt, & se pares existimãt: sin asperè, & odio habent, & insidiantur. Cæteris etiam virtutũ honoribus operam præstet, vt nullus iniustitiæ, nullus iracundiæ, aut auaritiæ locus relinquatur, nec fides habenda dicenti,

1 *Virtus, & summa potestas Non coeunt.* 1 *Lucano 8.*

Ea enim probitate, & prudentia, quibus fuere parta, retinentur imperia. Initio namq; non iniusti, & ignari; sed prudẽtes, & iusti ad regiã fuere admissi maiestatem. Quidquid Græciç comicus tragedias excitet. 2 *Principatus non ad doctum virũ, & bonũ moribus, sed ad pessimũ, & odiosum.* Hæc enim omnia 2 *Aristophanes in equites.*

tyrannorum violentię sunt adscribenda.

Quibus scientijs, & artibus detinendus. Animi pulchritudini literarum etiam, & ingenij cultus accedat: ne principi ea desint, quibus plebei etiam homines beneuolentiá, imperioque digni efficiuntur. Frustrà in eo probitas, ni sagax etiam imperandi facultas. Magna vrbis calamitas, si regnanti illud iure obijicias: bonus est vir, sed malus citharœdus. Omnia ergo, quæ ipsius posint mentem ornare, Princeps addiscat. Prouincialium in primis sermones (sic eorum beneuolentiam accendat) & latinos agnoscat. Grammaticæ, Rhetoricæ, & Dialecticæ præcepta breuiter susci-

suscipiat; vt rectus, ornatus, copiosus, & efficax sermo se offerat: Mathematicarũ non ignarus, summa eorum capita delibare non negligat: & vt inanes planetarum rideat aspectus, nec vana futurorum admiretur iudicia, vanissimæ artis, & naturalis, & diuinæ philosophiæ degustet fundaméta. Nec in his moram faciat, 1 *Retineat, quod est difficillimum, ex sapientia modum.* Nam tempora negocio debita non licet publicæ saluti consulenti literarum ocio consumere. Priuatis honestum, turpe principi in his immorari; ad maiora vocatur. Rectè suo Romanorum Principi consulebat Anchises.

1 *Taci. in agricol.*

Excudent alij spirantia mollius æra:
Credo equidem, viuos ducent de marmore vultus:
Orabunt causas meliùs: cælíq; meatus
Describent radio: & surgentia sidera dicent:
Tu regere imperio populos Romane memento:
Hæ tibi erunt artes, paciq; imponere modum:
Parcere subiectis, & debellarè superbos.

Turpe equidem vilissimo artifici opificium, in quo versatur, ignorare: nec eum pulchrioris etiã artis inutilis excusat occupatio. Turpissimum regnanti, si propriæ, omniumq́ue pul-

cherrimæ imperij artis ignarus alienis á se, & fortè leuibus sciẽtijs implicetur.

Princeps igitur, quæ ad ornatum artes tantúm spectant, vel omnino negligat; vel leuiter à doctorum sermone, & frequentia suscipiat. Nimia librorum, præceptorumque copià numquam detinendus. Otiosi etiam philosophi vita ad id non sufficiens. A morali 1 verò doctrina (quá imperatoris cõtinetur facultas) pleniori manu vtilissima capiat. Hominum affectus, quibusque sint habenis, moderandi, solers accipiat. Politicorũ, historiarumque libros nocturnà, diuturnaque manu vigilanter euoluat. Nulla in

1 Plat. 6. de iusto.

in his, quæ fortè in consiliarijs mendacia, nulla assentatio. Nec aphorismorum chiliades nullo ordine, nulla seruata lege in diem prodeuntes cōmendo. Paucis continetur regendi facultas, licèt eam paucissimi assequantur. Prudentiorum tãdem, & seniorum commer-
1 Seneca epist.95. cijs(*est & aliquid,*1 *quod ex magno viro vel tacente proficias*) vel in via, vel in aula, vel in pace, vel in bello, vbique & perpetuò incumbas. Viros 2 egre-
2 Arist. Pol.5.c.11 gios familiaritate nobilitatem
3 Ibid. 3 honoribus, militem 4 donis,
4 Taci.1. ann. populum annonà, cunctos dulcedine ocij pelliciendos addiscas: vnde odium, vnde vitia, vnde rerum inopia, & discor-

diæ

diẹ veniant, diligenter scrutẹris, vt fugias. Hinc enim regnorum morbi, & interitus proficiscnutur.

Sed frustrà hæç omnia, ni rerum magister vsus ea perficiat. Adeò necessaria 1 experientia politicis, vt eà, potiùs quàm mente reipublicę salus doceatur. Prudentes etiam indoctos senes experimur: nã in multis experti, tertium quodámodo oculum sunt adepti. Sæpè vsus improbat, quæ probabilis in schola ratio iam probauerat. Socratem fortè, & Tacitum, (licèt naturà, & arte acuti, & culti) stultos, si vsus tangeret, detegeret: quia non exerciti. Summa enim regendi ratio á re-

De experiẽtia.

1 *Arist. 10. Ethic. c. fin.*

rerum tantùm vsu sæpè hauritur. Mirum extat exemplum, exemplum mirum extat, & Celtiber, & noster Ferdinandus, qui tantùm experientià literatus, sic cautè regnum calluit, eaque arte exercuit, vt clarissimus maneat futuris sæculis imperatoriæ facultatis magister. Nec miror, fuit verax illi ingenium, experientiæ iunctũ. Quæ igitur vniuersalia in schola mente tetigisti, in indiuiduis manu, & praxi tangas. Vsusque explicet, qui subditorum facilè, qui difficilè seruitutem, & onera patiantur: qui beneficijs, qui virgá, & ferro regendi: quo vicini, aut hostes amicitiæ, sanguinis, aut

(quod

(quod potentius est) vtilitatis iure iungantur. Vnde tibi, & illis robur, & infirmitas. Experiendo tandem imperij scientiam, & dolos, quamque arduum, & subiectum fortunæ regendi cuncta onus, assequaris. Sit ergo in primis à natura Princeps sagax, æquus, & vigilans: ab arte tum mentis, tum animi virtutibus, vt oportet, cultus: ab experientia tandem prudentiam, integramque imperij artem accipiat: aliàs imperio indignus.

De ardua, periculosaque imperij facultate

Sed his omnibus quis ita instructus, vt creditis posit regijs satisfacere? ardua enim res, inquietam, & discordem mul-

multitudinem in vnius senten-
tiam redigere: sicque consonas
dicere leges, vt tot dissonis sub-
ditorum mentibus æquè asso-
nent. Reliquarum artium ma-
gisterium plures sunt assequu-
ti: istius vel nullus, vel perpau-
ci: licèt omnes cum Dauo 1 se
1 *Arist.* reges esse oportere affirment:
4. Poli. 4. nam de rege, & regno stultis-
Terentio simus etiam crises proferre au-
in Phor. det. Nec mirum, si omnium iu-
dex ab omnibus iudicia patia-
tur: difficile enim in summa
fortuna licentię ventis non ab-
ripi.

2 *Senec.* 2 *Rara est in dominis iusta li-*
Medea. *centia.*

Sicque omnia peragere, vt ni-
hil erres, perdifficile: cúm hic
sire-

sirenum cantus semper sonet in aula.

Quod 1 *Ioui, hoc regi licet.* Quod si etiam sine errore peragas, perdifficile, non 2 iniquos iudices reperire: cùm nullum præsens imperium tam clemẽs esse posit, quod hominum animi non grauiter ferant. *Necesse est enim, ut is,* 3 *qui præest, ijs, quibus præsit: odio sit.* Nam simul orta odium, & imperium. Hinc regum ad manes iter sẽper ferro, aut veneno factum. Nec armatorũ corona, nec cibi, potúsve profuit exploratio. Hinc de familia in familiam, & de gente in gentem immatura, & cruenta regnorũ translatio. Quodammodo namque gau-

1 *Sen. in furenti.*
2 *Xenop. 2. de dictis*
3 *Xenop. Athẽ. pol.*
4 *Senec. œdip.*

gaudet fortuna cum regibus ludere: eorumque imperia hac, & illac quasi pilas agere.

1 Lucan. 1. *O 1 faciles dare summa Deos, eademq; tueri*
Difficiles.

2 Quint. Curt. 7. Nihil enim 2 tam firmum, cui non sit periculum etiam ab inualido. Imperia enim, & leges (quidquid Plato, aut Morus somniarint) sicut cætera omnia tandem senescunt. 3 *Sic natura comparatum est, vt nihil permaneat, sed ambitu quodam temporis mutationem recipiat.*

3 Arist. 5. Pol. 12.

Hinc reges perpetuò, tyrannis in hoc similes, metu rigent, & pallent: nihilque eis vel proprio sanguine, vel 4 aliena virtute formidolosius. A republi-

4 Sallust. Catil.

ca ad regnum transitum fecit ostracismus: 1 virosque omniũ voce dignissimos, fortes, sapiẽtes, iustos, aut sanguine proximos, falsis reos criminationibus, vel occidunt, vel exules faciunt. Dignissimos: 2 *Merita enim eo vsque læta sunt, dum videntur exolui posse: vbi multũ ante venere, pro gratia odiũ redditur.* Fortes: *nam* 3 *virtus, & ferocia subditorum ingrata imperantibus*: metuunt, 4 ne quidquam audeant imperij, libertatisve amore. Sapientes: ne aulæ consilia, fraudes, iniuriasque noscant, præuideant, & contra machinentur. Sanguine proximos: 5 *Suspectus semper, inuisusque dominantibus, qui pro-*

1 *Xenop. Hieron.*
2 *Tac. 4. ann.*
3 *Idem in Agric.*
4 *Xenop. Hier.*
5 *Taci. 1. hist.*

ximus destinatur. Vnde Turcarum fratricida regendi ratio. 1 *Cui etiam facinori plerique ignoscunt, antiquas fratrum discordias, & insociabile regnum existimantes.* Nec filijs parcere sinit metus: vnde immanitas nondum nota feris immanibus. Nec desunt, qui inuideant, & appetant: & cum Euripide, 2 & 3 Cæsare regnandi tantum causá iura violanda. Quibus seditionis authoribus nouitatis studiosa multitudo (quæ vt mare, non suo, sed alieno flatu mouetur) præstó se offert. Sic justissimi etiam periclitantur regnantes: vel eorũ fraude, qui imperia, vel vi 4 eorum, qui cũ Erostrato, vel ex culpa nominis

1 *Tac. 13. ann.*
2 *In Fenice.*
3 *Sueton. 3. & Cic. 3. offic.*
4 *Aris 5. Pol. 11.*

his gloriam consequi appetũt. Ideo Tiberius 1 *ex optimis periculum sibi, à pessimis dedecus publicum metuebat*. His, & alijs præcipitijs regiũm fractũ iter, artem, quâ sterni, tutumq; possit reddi, indefessa vigilia quæsiere politici: si inuenere, non decerno. Ea nobis, licèt rudi, compendioso, & fortaſsis vtili calamo, elaboranda suscipitur; cæptis Deus adsit.

1 Tac. 1. ann.

PERORATIO.

Firmitatem imperij ex subditorum beneuolentia, beneuolentiam ex pulchritudine oriri nostis:

pulchra etiam in hoste virtus; pulchra sapientia: subditorum ergo animos maximè alliciet, qui sapiens, qui probus Princeps: quia nimis pulcher. Hæc primus iste liber: maiora, qui sequuntur, libri præstant: beneficijs enim (magnus amoris fomes beneficium) subiectos Princeps implet: triplicique eos bono honesto, vtili, & iucundo facit affluere, summus inde in Regem amor: summa vrbis fælicitas.

Finis libri primi de Rege.

DE REGENDI RATIONE,

SIVE DE IVSTITIA. LIBER SECVNDVS.

Quave arte Princeps virtutes sanciat, iniqua in foro æquet, & præmia distribuat.

LICET tempore orta (hominis animum excipias) tépore necessarió interitura: certumque, vt hominis, perpetuus stel-

larum motus etiam imperij vitę diem statuat, non medici, nō politici cura est negligenda: prudentia enim sæpe & astris, & fortunà superior: quæ ab illis cautè differt, quæque ab inscitia oritur, mortem aufert. Ibi 1 enim & astrorum, & fortunæ minimum, vbi multum prudētiæ. Hoc enim fulcro, breuì aliàs decidenda, imperia firmantur: Veneti vbique gentiū sint exemplo. Summæ ergo virtutum prudentiæ innitamur. Prudentissimus, si hùc omnia referas, vt in subditorum animis beneuolentiam alas. Non sentio vltrà, quæ moneā: nec ad imperij firmitatē quidquam vltrà desidero. Princeps

1 *Plato Gorgia. Aristo. li. 2. magnor. mo. c. 9.*

suis charus, hostibus necessariò formidolosus: inde apud vtrosque maiestas. Hæc tutissima regnorum præsidia. Multò ergo amplius, quàm satellitum numero, beneuolentià se Princeps tuebitur, tum à vi externa, tum ab intestinis fraudibus, & insidijs.

Non sic excubiæ, non circumstantia pila,
Vt tutatur amor.

Arti igitur, quà subditorum voluntates alliciat, Socratis, 1 inquam, incantationibus assiduè incumbat: ad metamque perueniet, si discat, in beneficijs 2 esse hæc veneficia: nihilque magis cordi habeat, quàm vt populos sibi commissos,

1 *Xenop. 2 de dict. Socrat.*

2 *Xenop. 2. & 8. pæd. & 2. de dictis. Socrat.*

1 Aris. 3. Pol. 3. beatos, 1 omnibusque bonis affluentes afficiat. Subditi enim leui, facilique iugo gaudentes nec nouas leges, nec nouos dominatores molientur. Quos verò præsens imperium miseros, tristesque reddit, imperij mutatione fortunam sibi mutandam polliciti, seditionum studiosi, vel earum auctores, vel earum authoribus præstò adsunt. Non probus, qui prauis; non diues, qui egenis; nec, qui miseris imperat, felix dominator esse potest. Ouium enim pastoris potius lues iudicatur. Qui se igitur beatum Principem ardet, ardeat, vt populus triplici isto bono, iustitia, rerum copia, & pace fruatur. His enim

enim tum Principis, tum subditorum clauditur felicitas. De singulis est nobis ratio habenda.

Primus se offert de iustitia sermo; triplex hæc virtus, virtutes enim imperat, vel pacta tuetur, vel premia distribuit. De priori priús agẽdum: est enim regnorum fundamẽtum, omniquę pro virtute vsurpatur. Et cúm virtus in primis necessaria præsenti, & futuræ felicitati sola sit sufficiens; Princeps non se 1 tantúm, sed subditos etiam quàm optimos curet efficere. Viri enim iusti iustas familias, hæ iustissimam vniuersitatem constituunt. Inde imperij fælicitas: nam 2 facilè im-

1 Xenop. 2. pæd.

2 Plaut. in milite

imperium in bonos. In id ergò præcipuè legumlator intendat, vt 1 ciues quàm iustos, quā optimos faciat: præmio, & pœnà, spe, inquam, & metu eos ad virtutē alliciens, & à vitijs deterrens: non ignarus multitudinē 2 potiùs vi, quā ratione obtemperare. Nec ideò omnia ad sanguinem referre placet: sæpè enim, quod ferrum nequit, prudētia potest. Et cautius erit, & pulchrius, ciues à crimine auertere, quā crucibus reos iam factos affigere. Præclarè Scipio malle se vnum ciuem seruare, quám mille hostes occidere, aiebat.

1 Aris. Ethic. 10. c. fin.

2 Ibid.

Ciuium educatio. Difficilis huius, & arduæ prouinciæ viam aperiet puerorum

rum 1 institutio: ab ea enim totius reliquæ vitæ pendet expectatio. Altas radices agunt, vt in noualibus, quæ primis annis semina committuntur: vt 2 catulorum exẽplo Lycurgus demonstrat. Mira, quæ de Spartanæ iuuentutis honestate, & modestia commemorantur. Ea

2 Plutar. de liberis educ.

que 3 Philosophi consilio sequenda. Sic namque suos adolescentes instituit Lacedemon; vt non gentiũ licentiá laxatos, sed alicui, & perfecto monachorum instituto deuinctos crederes. Fabula, non historia narratur, si iuuenum mores nostrorum inspicimus. In eo namque, & parentum; & præceptorum cura cõsumitur;

3 Aris. 8. Polit. 1.

vt nec solem aspicere, nec à paũlò vehemẽtiori aura sinant afflari. Verbis, & exemplo luxuriam docent: eorumque turpia dicta, & facta risu, & osculo excipiunt: ostro, & purpurà superbiã alunt: gula, & otio corpus eneruant: otioque, & libidine animum corrũpunt. Hæc nobiles, & opulenti ex paterna fortuna tantúm licentiam vsurpantes. Cæteri, vt ipsis placeát, luxuriæ, lenocinio, vaniloquẽtiæ, assentationi, omnique vitiorum magisterio, & non frustrá inseruiunt. Fælix hæc improbitas optimorum est calamitas: nuda enim, & in opprobrio iacet virtus: adeoque ipsi aduersatur nobilitas, vt nec

olim

olim à virtute nobilitatẽ fuisse ortam videatur. Et eo vanitas, & impudentia deuenere, vt qui turpissimus, nobilissimus etiã habeatur. Multarumque sunt imaginum argumenta, aliena cupere, fidem frangere, bonis cedere, cunctos iniurià afficere, omnium se libidinum spurcitià fœdare: honestatem, & literas adeò probro habere, vt aui nepotes, si academiæ lauris incumbant, á primogenijs exhæredes faciãt: & nepotes auos summos pacis, & literarũ honores adeptos, licèt aliás clarissimos, & habuisse rubeant, & inficiẽtur. Deformissima reipublicæ facies: omnia virtutum laura ambitio possidet. Poten-
tiorum

stentiorum filij vix vtero egressi strenuis etiam ducibus præmia 1 surripiunt: eorumque animos *præmaturis honoribus ad superbiam* extollimus. Non ergo mirum, si vitiorum tantùm imagines videas, & audias. Sed silere præstat: ne in nos (liceat ore Plautino loqui) quia 2 lapides loquimur, lapides iaciant. Vnde ciues imbelles, noxij, & Catilinarij *in pace* 3 *prædatores ex socijs, in bello hostium præda fiunt.* Sanctæ 4 igitur de puerorum institutione leges ferantur: & magistratus, qui ius habeant dicendi in negligentes patres, & magistros, creentur. Arbores in radice sanentur: nam dum tene-

1 *Tac. 4. ann.*

2 *In aulularia.*

3 *Sallust. Catil.*

4 *Plat. 4. de iusto. Ethi. 2. 1. & 10. 1. Pol. 8.*

teneræ sunt, quibuslibet adminiculis diriguntur: duratæ verò artis laborem non facilè recipiunt. Frangas 1 citiùs quàm flectas, quæ semel induruerunt. 1 Quintilia. 2.3.

Vt corpus animam; sic quæ 2 rationis expers, rationalem animæ partem antecedit: in pueris enim priùs iræ, & concupiscentię ignes, quã mentis, & rationis lumina deteguntur. Eũdem naturę ordinem sequatur institutio: & vt optima ab initio sint corpora, prouidus legumlator studeat, philosophiam, & medicinam consulendo. Siderum etiam aspectus addet superstitio. Adolescentium 3 cõiugia fęminas potiùs, 2 Aristo. 7. Pol. 15. 3 Arist. 7. Poli. 16

quàm

quàm mares, eosque imbecilles, & pusillos ferunt. Hyeme, Boreaque flante, & salutari, & vtili victu vegetiora corpora fiunt. Et licèt astrologiæ vanitas, nec iniurià, rideatur; nō frustrà agricultor luminarium assensus, dissensusque obseruat. Sed hæc, licèt laudata ab aliquibus, nec admisit antiquitas; nec hodie sine risu excipientur. Ad vlteriora, ad fœtus iam in lucem editos progrediamur.

Sancta, & vtilis erit sanctio, si 1 parētes partu, & vbere matris officium implere cogantur. Generosius in sua, quàm in aliena sede quidque alitur. Matre verò morte, morbo, aliò ve

1 Gel. lib. 12. c. 12.

ve casu in victu deficiente nutrici moribus cõpositæ, ingenio miti, vtilique lacte affluẽti infans credatur: ne nouo, & incelecto vbere vires animi, & corporis debilitẽtur. Infælix harũ rerum neglectus: cũ lactis cõditio in alumni corpus, inde ad ipsius animũ 1 transmittatur. Ab ortu frigori assuescere, & saluti, 2 & futuris laboribus confert: igneã enim illam ætatẽ sine periculo frigus exercet. Gelido amne, & barbarorum antiqui, & Egyptij nostri nouè natos immergũt: vnde robusti, & laborũ patientissimi euadunt. Profuit etiam quod de parua 3 Gallorum veste Philosophus refert. Persæ 4 capuc debile, &

1 Xenop. 3 de dict. Socr Galen. quod. anim.
2 Arist. 7. Pol. 17.
3 Ibid.
4 Herodot. 3.

& fragile; quia ab ortu clausũ, & amictum: Egyptij verò duratum, & firmum; quia frigoris, æstusque rigori apertum: eoque compactum.

Ab vbere amotus puer, quinquennioque lapso, siue clarè, siue obscurè natus (priuata doctrina 1 nunquam prudentioribus placuit) in ea vsque ad septennium schola versetur; vbi statim & Dei timore firmetur, & vires animi, & corporis firmare incipiat. Ad idque suauiter, & puerilibus præmijs alliciendus. Mens ea ætate nullo literarum labore oneretur: tum quia debilis, tum ne 2 corpus crescere impediatur. Vnũ esse opificem, & regnatorem omnium

1 Aris. 8 Poli. 1. Quint. 1. 2.

Pietas.

2 Aris. 2. Pol. 17.

nium Deum firmiter credat; preces ad eum continuò, & reuerenter mittere noſcat: ſcelera, preceſque, cæleſtibus curæ eſſe firmiter ſuſcipiat. Ad idque exemplis varijs inducatur, quæ an vera fuerint, non arbitror, curioſiùs inquirēdum: intereſt enim reipublicæ, vt vera eſſe credantur. Quæ de ſacrorum ritibus à maioribus tradita, & iuſta, & ſancta eſſe, & ſequenda; quidquid nouè narratur, & ſuperſtitionem, & fraudem agnoſcat. Hæc à parentibus, magiſtris, concionatoribus: hæc à libris ſemper accipiat. Commercia eorum, qui alienâ, aut nullâ ſe duci religione patiuntur, & licentioſa

1 Plat 2. de iusto. philosophorũ, & poetarum 1 de diuinis placita Principi tãtùm iam puberi facto, & publicis, & doctioribus viris permissa: ignara verò multitudo ab eis arcenda. Certa mentium pestis incertus de diuinis sermo. Plures populi animos infirmat: eorúmque maiorem partem interimit: eique iuuenes maximè obnoxij, quia creduli: nondum 2 enim in multis decepti. Ludos etiam eo tempore, motusque frequentes, magis quàm violentos, & quos ætas permiserit, exerceat: ita vt neque ex 3 ocio pigritia, nec ex violentia virium fractio contingat. In victu ita se habeat, vt & inopiam pati, & aliquando

2 Aris 2. ad Theodect. 12.

3 Aris 8. Polit. 4.

do copiam ferre possit: vtrique 1 Hypocratis cōsilio labori assuescat. Si nimio 2 cibo, somnoque vtantur, hebetiores ingenio, corporeque improceres, & 3 morbo obnoxij fiunt: si breui, & delicato, facili etiam excessu ægri grauiter incidūt. Nemo Herodico inuideat, 4 qui vt sanus esset, quibus homines vtuntur, his omnibus, aut pluribus abstinebat.

1 Hypoc. 1. aphor. 4.
2 Gell. 5. 19.
3 Arist. mag. mor. 1. 5.
4 Rhet. ad The. 1. 15.

Septennio puer elapsus ad literarum præceptorem ascendat, veniā à priori habitā. Vtilis in hac, & similibus ascensionibus hæc cautio: nam retardationis metu diligens in priori classe versabitur. In hac igitur literarum schola &

expeditè quoduis scripturę genus legere, scribere, & vulgari more numerare doceatur. Nec nisi libros ea continentes, quibus honestus, & obsequens ciuis debeat ornari, religionis præcepta, diuorum patrum cō-silia, futurę vitæ pręmia, & supplicia exemplis confirmata, & vtiles Æsopi fabulas legat, aut transcribat. His enim, & alijs sensim, & cautè virtutum semina prudens serit magister: & arte, & supplicio reprimet iræ, & concupiscentiæ motus, qui eo tempore detegi incipiunt. Nec in minimis venia concedatur: nam pueri, vt furiosi, supplicio, 1 non ratione reguntur. In infantum, aut puberum

1 Prouer. c. 26.

berum disciplinis aliorũ 1 est seruanda sententia. Nihil turpe vel in socijs, vel in libris, vel in tabulis videant, nihil turpe audiant, aut proferant. Nam 2 auris, oculi, aut linguæ turpitudo facilè ad manus transfertur. Qui obscœna dixerit, si impubes, verberibus, si pubes temporali infamia puniatur. Nec leges eludet, qui turpia, aut pictor, aut scriptor expresserit; cúm peccauerit grauiús. Vigilantes ergo magistri vel libros, vel calamos, vel numeros, vel ludos exercentibus cõtinuò adsint: vt omnium moribus intenti, eorum ingenia, & futuros animi morbos præuideãt: nec manus, nec ora, nec

1 *Quintilia.1.3.*

2 *Aris. 7.Pol.17.*

oculos sine numero sinant mouere. Qui decennio elapso, vel suo, vel parentum, vel præceptorum, vel fortunæ voto vltrà ire impediuntur; illicò alicui ingenuo, vel seruili negocio operas præstent: ne ocium eos perdat. Et ij, quibus ad ea creduntur, parentum, preceptorumq́ue vices sustineant: eosq́ue oratione, & exemplo ad officij, & honestatis vias inducant; aliàs censorum coertioni subiaceant.

De grammatica. Qui verò vlterius progredi statuunt, grammaticæ, & latinę linguę peritiam quotidiano vsu, & librorum explicatione, potius quám preceptorum copià consequantur. Fæliciores in

in hoc Hebręi, Egyptij, & Gręci; qui rerum cognitioni, nullo temporis dispendio, patrio, non alieno sermone intendebant. Ad hoc tantùm vtilis peregrina eloquutio, vt à sacris religionis, & imperij arcanis multitudinem arceat. Magna enim pars prudentię, hęc occultare. Eorum pręco Florentię doctor impunitus euasit; cùm orbis pacem, ea vulgando, tentarit euertere. Sed ad viam regressus; non audiendi, qui sine Gręcorum dictione sapientię negant aditum. Hęc enim fortasse vera Horatij temporibus; hodie verò festiuus Romanorum sermo tum proprijs, tum
Gre-

Græciæ thesauris ditissimus ad omnia sufficiens. Et pretio habendi, qui humana, & diuina vulgari etiam oratione agnoscunt: quia verè sapientes: ridendi veró & Romanuli, & Græculi nostri, qui Grammaticorum infantia superbi, & omniũ rerum quantum garruli, ignari, triplici lingua stulti á doctis noscuntur. Scio à fatuis (qui ea tantùm, quę non intelligũt, magni faciunt) & Platone, & Homero superiores haberi: eo deceptis, quòd græca, barbara, aut ignota nomina passim ab eis audiunt, inculcari. Iuuentuti ergo nostræ satis Romana dictio, vt Ciceronem, Cęsarem, Salustium, Liuiumque expli-

cent: vt epicam Virgilij elegã-
tiam: & vrbanas Horatij sentẽ-
tias & admirari, & sequi discãt.
Cæteri poetarum obscœni, &
molles, quantauis elegantia, &
suauitate procul à classe, imò
ab imperij finibus extermineñ-
tur. *Adolescentium enim* 1 *indo-* 1 Gell. 12. c. 2.
lem non tam iuuant, quæ bene di-
cta, quàm inficiunt, quæ pessimê.
Eorum ergo loco ethicę, œco-
nomiæque præcepta, in ordi-
nem, compendium, & elegan-
tiam redacta, & Prouerbiorũ,
Sapientię, Ecclesiastes, & Ec-
clesiastici libri, prudenter ex-
positi, subrogari oportet. Qui
nec momẽto á manu, vel à me-
moria excidant. Nec ideò, si cu-
ra adsit, latina eloquutio defi-
cict;

ciet: nec interest, si deficiat; nam ciuilis societas rebus legẽ imponit, non verbis: animisq; non auribus scribit. Et eius 1 hominis fęlicitas actione, nõ oratione constat. Inutilia, ideò contẽnenda, eorum ingenia, qui in leuibus explicandis libellis ætatem consumunt. *Hæc enim*, & similia, *dediscenda* 2 *sunt tibi, si scias*. Absit procul ab his nostra iuuentus. Et (vt animi, & corporis) augeat etiam labore assiduo memoriæ vires. Apta ad id ea ætas, quia curis soluta. Nullus ergo dies sine linea. Hoc verum, & vtile: cæteræ enim ad memoriæ cultum artes inuẽtæ vel rarò, vel nunquã prosunt: licèt mira aliquãdo, sed sine fru-

ctu

1 *Arist. 7. Politic. 3. magn. 2. 10. & in poet.*

2 *Seneca de breu. vit.*

ctu faciant. Non tantū oratoribus, cęteris etiā memorandi facultas necessaria. Ea obscuri obscurè, & sine gloria scholas frequentant. Tantū enim scimus, quę memoria retinemus. Sūma prudentiæ pars reminiscentia. Latinorū itaq; sermo cūctis necessarius. Quintiliani, & Erasmi grāmaticis, medicisq́; & astronomis græcus: hebręus theologis: vtilissimus cōtrahētibus imperatricis prouinciæ sermo.

Licèt 1 dialecticæ sit progenies rhetorica (rectè enim dicendi finis, fidē facere; fides argumentis paratur: hæc à dialectica accipiuntur) oratoris tamen doctrina communi magistrorum voto, & exēplo post

Rhetorica.

1 Arist. 1. ad Theodect. 3.

Gram-

Grammaricę peritiá venit discenda. Rhetoricis ergo nitoribus splendeat oratio: & in ea, quia ad ciuilem virum 1 maximè spectat, multum ponatur & diligentię, & studij. Præclarum si cęteris hominibus oratione, quá homines cæteris animantibus pręstant, præstemus; pręclarum etiam, si noscas, quę philosophis, quæ oratoribus, quę vel fabulam, vel historiam narrantibus liceat eloquutio: præclarum, si verbis, quod efficere ferrum non valuit, perficias. Vtilis vbique hęc facultas. In principum autem consultationibus, in iudicijs, & pręcipuè in templorum totis summè necessaria. Ea exercituum du-

1 Arist. 1. ad Theodect. 2. Cic. de invent. Quintil. 2. 15. 2 Rheto. ad Alex. Cicer. 1. de inuen. Quintil. 2. 16.

ductor milites impetum sine tẽpore facere ardentes, & in tempore recusantes, quasi habenas, & stimulos habeat, moderatur. Aduocati etiam mira in iudicijs faciunt: sed, si philosopho fidem 1 habemus, relegandi, *qui in iram, aut misericordiam impellendo, à recto iudices flectunt*: legesq; ita condendæ, vt quàm minimum iudicantis arbitrio relinquatur. Et Rhetoricæ pars, quà affectus mouentur, à iudicijs, quia veritati noxia, exterminanda. Contrà; ab eis, qui pietatem, & virtutem in templis suadẽt, summè amplectenda. Vtilissimus reipublicæ vsus concionatorum: cũctisque eos oratorum virtutibus

1 *Arist. 1. ad Theodect. 1.*

bus

bus vigere oportet: ignara enim multitudo potiùs orantis voce, & affectu, quàm argumentorum vi capitur, & mouetur. Prudentissimi ad hoc viri vocandi, arcendi, qui stulto, & populari furore ducti, Principum moribus, & decretis (& sæpè iniuriá) vt plebi placeant, detrahentes, subditorum animos seditionibus implent: rudes ignorant sui muneris finē sedationem esse, non seditionē. Hanc igitur vim dicendi frequenti exercitatione Ciceronis consilia, demonstrationes, & iudicia euoluens, nostra paret iuuentus: ad eamque cum iam ruborem, & honorem agnoscat; rubore, honore, sedium

prælatione, aliquando supplicio excitabitur. Optima, quæ Quintilianus 1 enarrat: & quæ prudētissimi Ignacij institutione socij (vt iuuenilis 2 animus, leuium quoque rerū gloria sublatus, maiores continuaret) inuenere. Poesis, & scribendę historiæ præcepta eo tēpore non omittēda. Poetisq; contra 3 Platonē exilium remittimus; vtilia verò præmia cum Philippo negamus. Vtile non agnoscatur, qui ita iucundo literarum ocio dies transigunt.

1 *Lib. 1. c. 2.*

2 *Tac. 13. ann.*

Poesis & historia.

3 *Plato 3. de iusto.*

In his vsque ad pubertatem puer versatus, domus, patrię, & parentum delicijs amotus ad academię frigus, & inediā proficiscatur, vbi & pręceptis doctus,

& peregrinationum labores, variasque hominum conditiones, & ingenia expertus, prudens efficiatur. Et quia effrenis eo tempore incipit esse libidinis ardor, summa est arte, tum à legibus, tum ab vniuersitatis sanctionibus reprimendus. Et

1 Prouer. 17. quia iuuenis iá mẽte firmior, r

ratione potiùs quàm supplicio

Dialectica. regendus. Cúm primùm ergo ad scholas accesserit, scientiarum omnium ianuam dialecticam aperiat. Rudis sine ea orator, poeta, philosophus, aut quilibet alius ad cuiuslibet rei veritatem inuestigandam, & exprimendam.

Mathematica. Breui deinde tempore mathematicarum summa degustans

stans capita, eorum obiecta, fines, & demonstrandi vias agnoscat. Vtilissima, etiam si per transennam, cuiuslibet scientię studiosis harum rerum cognitio. Qui eas pleniori manu accipere statuit, ad regiæ curiæ classes accedat: vbi Geometriæ prę cipuè, & astronomiæ clarissimos adesse oportet magistros. Istæ enim artes terræ, & aquæ, pacis, belliq; vsui fæliciter prosunt.

Philosophia.

Duplici in hoc solis cursu transacto, in philosophiæ quæstionibus posteá iuuenis triennium consumat. Sed hæc ciuitati noxia, si 1 aliquorum sententijs, si 2 Romanorum senatusconsultis, si 3 Turcarum le-

1 Lilio Giral. ad uers. litt. 2 Gel. 15. c. 11. 3 Foliet. de causis mag. impe. Turc.

 gi-

gibus fidem habemus. Philo-
1 Picolo-mi.grad.5.c 46. sophi enim á patre 1 ocio, & á
matre superbia nati: à patre à
2 Aris.1.Pol.7. inopia, à matre impietate fę-
dantur. Non ergo ideò ino-
pes, quòd se diuitiarum con-
temptores glorientur, sed quia
3 Ibid. rudes, & ignaui. Falsa ergo
quæ Taleti 3 philosophus, &
4 Pli.18.c.28. Democrito 4 donat Plinius.
Impij, & gigãtes 5 Ioui bella in-
ferẽtes fabulãtur, quia scientià
5 Picol.d.c.46. inflati, quę mẽte nõ capiũt, fide
nõ accipiũt. Et diuina, vel nul-
6 Plato 2. de iusto. 1. Ethi.3. Cic. 1.de legib. la, vel humana non curare sua-
si, & suadẽtes turpe, & honestũ
hominũ, 6 non naturę legibus
definitum imprudenter affir-
mant. Certa vnde omnium vi-
7 Plato 5. de iust. tiorũ radix: seque nõ ad 7 obse-
quia,

quia, sed ad imperia natos somniantes, & famæ, & iustissimis etiã superiorũ decretis detrahẽtes, i exẽplo Pythagoræ sedi rionũ principes capiuntur. Eãque in dementiã superbè feruntur, vt ipsis exceptis, nullũ alterũ putent hominẽ esse: ideò politicorum nonnulli Turcarum exẽplo inutiles philosophorũ nugas (his enim verbis mordent philosophiam) perpetuo dãnant exilio: quasi virtutẽ, rerũ copiam, reiq; publicę pacem euertãt, cũ impij, ignaui, & seditiosi noscantur. Sed hæc tyrãnorum decreta, qui seruis, non liberis, belluis non hominibus gaudẽt imperare. Suspectaq; illis rigida philosophię libertas.

i Sabell. Aenead. 6. lib. 6.

1 Arist. 2. Pol. 5. Senec. in furen. Cic. pro Mil.
2 Cicer. 1. de legib.
3 Cice. 2. de offic.
4 Plato. Cicer. 1. de legib.
5 Pr. uer. c. 8.
6 Seneca epist. 31. & 45.
7 Quintil. 2. 21.

Pulchrius 1 tyrannum, quàm fu-
rem occidere, clamantis. Princi-
pibus verò, qui cives, non ser-
uos; seque non dominos, sed
rectores agnoscunt, & summè
grata, & tuta philosophia, quia
2 pietatis, 3 virtutum, 4 legum,
5 regnorumque tum fœcunda,
tum sanctissima parens. Sum-
mum in ea bonum, quod Deo cu-
pas, incipis esse 6 Deorum socius,
non supplex: Calumniantur er-
go, qui aduersus eam insur-
gũt: ignari, idem 7 esse philo-
sophum, & virum bonum, nec
re, sed ratione tantúm distin-
gui: & Pythagoram, non inui-
diá, sed recti studio, aliorũ fuis-
se & opibus, & imperijs infe-
stum. Eo Cæsare iustior, quàto

in-

infælicior: Dictator enim dominationi, vt liberos tyrannide, & seruitute opprimeret; philosophus verò regno studuit, vt seruos iustitiâ, & libertate donaret. Fit fato quodam, vt semper bono circumstent mala: vt turpes iuuentur, pulchri verò ausus sæpè impediantur. Pulchrum ergo nomen & philosophiæ pater, & philosophia retineat. Barbara sine ea, rudis, & deformis reipublicæ facies. Ideò ingenua iuuentus & logicæ, & physicæ, primæque philosophiæ, & præcipuè morum doctrinæ diligenter incumbat: reliqua enim, licèt mentis habeant splendorē eximium, vitæ autem vtilitatem non

Plato 6. de iusto.

non habent: Eisque studentes, alienum quodammodo negocium agere, suum verò videntur omittere. Morum autẽ doctrina tota (vt ita dixerim) est de re nostra. Fugiẽda ergo, vel nulla, aut breuis, vel nimia naturalis philosophiæ occupatio: illa in stultitia homines retinet, ista cùm ad forum nõ attingat, eos, licèt doctos, inertes, ciuilique vitæ inutiles facit. Ita ergo speculationi incumbendum, vt actio penitus non negligatur, vigilique cura ciuili dare operã oportet. Ejusque finem 1 actionẽ esse discẽs, non cognitionem, non tãtùm mente, etiã manu ciuis assequatur. Clausũ hoc iuuenibus iter,

1 Aris. Ethi 3. & Eth. 10. c fin.

non idoneis huius doctrinę auditoribus (quia voluptate, & perturbatione trahūtur) & legum aperiet, & magistrorum institutio: si, vt iam sæpè admonuimos, virtutis amore ab initio accendantur. Pręceptorum ideò, docentiumq; virtus cautè eligenda: affectuumq; moderatio, potius quā vana, aut inutilis verborum, & rerum cognitio in scholis curanda. *Arist. Eth. 10. c. fin.*

Vltimo philosophiæ cursu siderum etiā aspectus, & iudicia noscet; mediam prudentiorū viam adolescens sequutus: labuntur enim & qui nulla astris, & qui cuncta subijciunt. Non solùm rei rusticę, etiam medicæ necessaria astrologia. *Astrologia.*

rum vt acutorum crises prænoscat, tum vt affectus chronicos tẽporis electione depellat. Nec medicorum vulgus contra insurgens, audiendum: mos illi reprobare vtilia, quæ ignorat. Vtilis etiam, licèt non necessaria, iurisprudentiæ, & Theologiæ professoribus astrorum cognitio: vel sæculi, vel animi exerceãt iudicia. Eorũ aliqui (pudet referre) risu dignissimas in astrologiã ferunt sententias. Et licèt ipsa cũctis pateat vulneribus, quia vulnerũ vias hostis ignorat, manet astrorum superstitio illęsa: imò fortior, & tutior: oratio enim debilis contrarij causam, licèt iniustam, sæpè iustam reddit. Alij, licèt

aliàs doctissimi, leuium more fœminarum, in omnibus sibi obuentoris venales astrologos cõsulunt. Qui mendaces, 1 quia mendici, vt victum quærant, falsa credulis oracula vendunt. Nec mirum, si aliquando vera: *Si 2 multa torqueas, modo hoc modo illud erit*: etiam si casu, & nulo ductus sortilegio respondeas. Hoc certissimum omne manticę genus falsum, noxium, & expellendum. Nec astrorũ prædictio hanc legem effugiet: si natalitijs imprudenter incumbas: si quęrentibus satisfacias: si, cùm nec medicus, nec agricola, tempora eligas: si sint annorum reuolutionibus inani spe, & metu copiæ, & inopiæ

1 Gel. 14. c. 3.

2 De præsent. per somn.

ciues afficias: si magnos errantium synodos, & octauę sphęrę nondum agnitos motus, nouissimeque spectatos planetas obseruans, certum imperio, & quod impium est, certum etiam religioni diem statuas. Nocentissima hæc, maximè si in plebem incidant: & cautè expulsa, & cautius expellenda; si ignaros, quos non decet, fugiat; & doctos, quos summè decet, capiat astrologia: nec ad eam, nisi per philosophiam; neque ad altiores disciplinas, nisi per eam aditum faciant. Viri enim docti arctis hanc clausam finibus scientiam agnoscunt: & vanissima, quæ vulgus admiratur, rident iudicia.

Si hæc displicent, quia fortè nõ tuta, tutiora sequamur. Et licét sine astrorum nitore philosophia obscuretur: astrologi, vt 1 Tiberij, Claudij, & Vitellij temporibus, omnino expellantur. Omnis enim ex astrorũ prænotione magia, & superstitio. & inutilis dęmonum communio, & inuocatio. Sed vt refert 2 Tacitus: *Hoc genus hominum potentibus infidum, sperantibus fallax, in ciuitate nostra & vetabitur semper, & retinebitur.*

1 Taci. 2. 12. 18.

2 Taci. 1. bist.

Hisce iactis sapientiæ fundaméntis ad medicinæ, iurisprudentiæ, aut theologiæ sacra studiosi admittantur. Aliàs non admittendi. Expedit enim reipublicæ, vt nimia eorũ turba,

qui

qui literarum ocio, & honorē alliciūtur, longi labore itineris perterrita; vel artificum, vel agricolarum, vel mercatorum, aut militum numerum augeat: horum inopiā sæpè imperia deficiunt. Ideò ad huiusmodi onera, etiā honore, multitudo excitāda: maximè quę ingenij, & 1 opum facultate impotens noscitur: ea enim natura, & 2 fortuna ad seruiendum nascitur. Addas, quòd patres valere decet consilio, populo superuacanea est calliditas. Et paucissimi, digni philosophiā, alijs qui fortè artibus digni.

1 Arist. 1. Pol. 3. Xenophō 3. de dictis Socrat.
2 Aris. Pol. 11.

Hęc igitur in scholis accepta altiori domi ocio meditati oportet. Nec iuuenis si ingenio polleat;

polleat; tot rerum, & scientiarum pondere oppressus animo cadat. Istæ enim artes potius se ad inuicem iuuant, non impediunt: maximè si debitis ordine, & tempore accipiantur: & cæteræ, vt famulæ, vtiliori deseruiant. Rudes sine eis, & sæpè risum excitant, qui summo imperij, aut religionis honore onerati, quia horum ignari, statim reuocanda decernunt: stultissima typis mandare permittunt: nebulonibus vanissima, & fatua de machinis, medicina, alchymia, nauigatione spōdentibus fidē adhibent. Vnde apud hostes irrisio, & audacia.

De militantium disciplina.

Hæc qui pacis ocio dicātur, qui verò Martis labori addicūtur,

tur, superiori curà instituendi. Belli enim virtus regni, pacisque ipsius est tutela, & salus. Ea perditorum ciuium audacia, quorum magnus semper est numerus, & externa hostium frenatur iniuria. Ideoque, si honores virtutis præmia, si præmia labores metiantur, nobilitatis insignia dignitates, & opes militię destinanda: & bellatorum copia vbique augéda.
1 Plato 8. de legib. Princeps ergo in pace 1 de bello cogitare non desistat: ad idque eligat, non 2 purgamenta
2 Quin. Curt. 9. vrbium, nō 3 cędibus, & latro-
3 Arist. 8. Pol. 4. ciniis efferatos; sed eos, quibus magna & dura corpora: maiorque adsit animi vigor. Qui ni-
4 Sallus. Iugurt. hil metuāt, nisi turpem 4 famā &

& per gloriã vulnera excipere, quam per ignominiam corpus integrum seruare, pulchrius esse, firmiter credant. Prælio etiam maximè congruunt, qui rudiores; nam & audaces, & robusti [1] magis: & odio ab inscitia orto, & credulitate temerè in hostes irruunt; præcipuè in eos, quos alienus mos, aut religio deuincit. Sit ergo rudis, quidquid Plato senserit, [2] militantium turba: labori tantùm apta, & obedientiæ. His namque duobus militiæ disciplina continetur. Iactu ergo milites, luctà, cursu, & similibus, & se firmos reddere, & se adinuicem superare contendant, præmijs, lauro, veste, gemma,

[1] *Ar. st. 1. Pol. 3.*

[2] *Plato 2. de iust.*

anulo ad id excitantibus. Æstui, frigori, vigiliæ, inediæ, & pulueri assueti, & omni armorum doctrina culti, in modum iustę pugnæ, tum pedites, tum equites concurrere; & tubarum sonitum, & tormentorum fragorem ferre discant: vt ludricis ad vera instructi certamina trāsmittātur. Et, ne ocio senescāt, Princeps semper ex bellis bella seret. Nec legitimæ causæ deesse possunt; si vetera reperi iura, si recentes iniurias licet vindicare. Nec semper bellum in eosdem, ne hostes bellicosi reddantur. Varij 1 etiàm, & lōgis spatijs discreti exercitus. Quod saluberrimum est, ad cōtinendam militantium fidem.

1 Taci. 1. hist.

Lon-

Longo itaque belli vsu præclari in diem duces orientur. Qui exemplo, non iussu militiã doceant: luxum auertant: audaciã, & animi ardorem militibus infundant: eosque in labore præcedant, in spoliorum verò diuisione post longè sequantur. *Vtilitatem* [1] *quærere vbique ingenuis, & magnanimis viris non congruit*: qui castra noscãt fingere: locũ idoneum castris capere: per hostiles fines tutò ducere: è saltuosis, & impeditis locis incolumes euadere: commeatus, & annonam sibi expedire: omnia hostium, non secus quàm propria, regionis situs, vires, ingenia, mores agnoscere: qui cunctari, qui exequi:

1 Arist. 8. Pol. 3.

& ad subita belli prçparatos esse: insidias cauere, & extruere: nihil in hoste despicere: cum diuellere: & ad pugnandi necessitatem hosti alieno adigere: fortunę se prębenti nō deesse: qui licèt loco, & milite inferior, arte, & simulatione se superiori sciat æquare: qui victoriam modestè, cladem verò fortiter ferre discat: qui tandem virtute, prudentià, & omnium maximá fælicitate clari noscātur: aduerso enim ducis, aut prospero fato totius fortuna exercitus cedit.

Hæc fortis, & prudentis, leuis autē creduli, & ignari sexus, feminarum, inquam, institutio non vt in Lacedemone, omittenda:

tenda: sed 1 Philosophi consilio ita curanda; vt eas à luxu auertat, superstitione, & imperio: pudicitiam 2 verò, obedientiam, 3 taciturnitatem, 4 & domesticos 5 doceat labores. Nec vltrà progrediãtur; altiori enim disciplinâ, ipsius nõ capaces, abutentur. In eo tandẽ summa institutionis cura cõsumatur, vel pacem, aut bellum, vel fœminas, aut viros respiciat; vt ciues sint quàm optimi: & vt firmiter credãt, *sola 6 bona, quæ honesta: tantùm mala, quæ turpia: potentiam, nobilitatem, cæteraque, quæ extra animum, neque bonis, neque malis annumerari.* Omneque 7 vtile eiusmodi esse, vt excessus vel noceat

1 Arist. 1. Poli. 2. 7. 8. 1. ad Theode. 5.
2 Ibid.
3 Arist. 1. Pol. 3.
4 Arist. 1. Pol. 8.
5 Arist. 1. ad Theodect. 5.
6 Tac. 4. hist.
7 Arist. 7. Pol. 1.

habenti; vel certè nihil prosit: & omne vulgi opinione iucundum falsò sic appellari: cùm ex eo potiùs dolor, quàm voluptas sequatur: nihilque verè vtile, aut verè iucundum, nisi in virtute: summum in ea bonũ: summum in vitio dedècus credere discat. Et, qui alicuius turpitudinis sæpè reus delatus, in desperatam correctionem venerit, ab academiæ, militię, 1 ciuitatisq; honoribus repellatur. Summa hęc honestatis iura aliqualiter in milite laxãda: in bello 2 enim magis ad peritiã, quã ad probitatẽ est respiciendum. Nec in cęteris rigida monachorũ desiderãda perfectio: non omnes ad id nati: & liber ani-

1 Aris. 10. Eth. 9.

2 Arist. 5. Pol. 9.

animus, dum arctius premitur, fortius insurgit: *Et* [1] *summa vitæ asperitas id tantùm efficit, vt ciuis legē, quam ferre non valet, clam transgressus, effrænatiùs voluptati tradatur.* Modum, & medium prudentiá inuenies; certus, quòd si laxas, euadet: si stringas, erumpet: ciues enim, vt plurimum, nec totam seruitutem [2] pati possunt, nec totam libertatem.

[1] *Arist. 2. Pol. 7.*

[2] *Ibid.*

Vitiorum fundamēta. *Ocium.*

Sed frustrá erit ciuium institutio, ni vlteriús legumlator progrediatur, vitiorum fundamenta prudenter noscens, cauteque euertens. Suprema corū radix ocium existit. In diuite hoc luxurias, in paupere rapinas cogitat, & furta. Nullus

ergo etiam virtutem sine corpore exerceat: semper contemplationis comes actio. Multa [1] etiam ex nimia, & paupertate, aut opulentiá mala nascuntur. Diuites valdè, [2] simulq; probos esse impossibile. Delicta [3] parit, & seditiones egestas. Quę ergo inopiam nimiā, nimiasve opes augent, minuenda. Minuenda, ex quibus illa, ignauia, luxus, incerta rerum pretia, nimia tributa, census, vectigalia. Fugiēda, ex quibus nimia venit opulentia: nonnullarum perpetuus familiarum ascensus, annui reditus emptio, &, vnde certus victus, primogenia: cauteque medij omni in ciuitate ciues augendi. Isti enim inuidiam,

[1] Plato 4. de iusto.

[2] Plato 5. de legib.

[3] Aris. 2. Pol 4.

diam, & superbiam, quibus extremi illi semper agũtur, felices ignorant. Sed istud non sufficiens: potiùs enim sunt exequandæ cupiditates 1 quám patrimonia. In id ergo suas Princeps vires intendat. 1 Aris. 1.Pol.c.5.

Ambitio, 2 & auaritia malorum omniũ materies, quibus arceri posint, noscat legumlator. Nec omnino arcenda: nã si horũ excessus, fraudes parat, latrocinia, & periuria; defectus, quod deterius est, parit socordiã: multa inde mala. Honoris ergo, & pecuniæ cupido sedari potiùs, quã extingui oportet. Nec Stoici audiendi: ea enim arte orbem natura condidit, vt venena etiam prosint, si debitè corri- Ambitio, & auaritia. 2 Arist. 1.Pol.7. Sallust. Catil.

corrigantur. Labores alit amor diuitiarum: *Et licet* 1 *vitium ipsa sit ambitio, vt plurimùm tamen est causa virtutum.* Hæc igitur verba meum, & tuum (quidquid Plato, aut Morus somniarint) toleranda: vtilitas enim eorũ noxà superior. Qui propria 2 tollit, & liberalitatẽ: aliena enim omnia, & communia statuit. Et 3 de cõmunibus nulli est cura: quia cura omnibus: adest illis adinuicem negligentiæ accusatio, & excusatio: Inde nascitur etiam inæqualitas: ignauus enim laborantis sudore reficietur. Vnde lęthalis reipublicę morbus: ignauorum in diem numerus maior. Nec concordiã, vt censet Plato, iur-

1 *Quintil.* 1. 2.

2 *Arist.* 2. *Pol.* 3.

3 *Arist.* 2. *Pol.* 2.

iurgia potiùs parit cōmunio. Rerum ideò dominia communi gentium vsu approbata: horum acquisitioni enixè studemus, natura enim magis propria, 1 quàm cōmunia, aut aliena diligimus. Nostrorū amor impiger, labori, vigiliæ, & actioni aptus: hæc ciuium salutem parant, & tuentur: non ergo reprobandus, ni 2 excedat. Obuiam ibit excessui legumlator; si euertat ocia, si luxus auertat, si virtutem & diuitijs præponat, & nobilitati. Vbi 3 mollities, vbi 4 honores venales, necessariò diuitiæ in pretio habendæ: ad earumque studia omnium ingenia ciuium conuertēda. Pecuniæ inde cupido; cun-

1 Ibid.

2 Ibid.

3 Arist 2. Pol 3.

4 Arist. 2. Pol. 9.

cuncta inde, quæ ex auaritia mala nascuntur.

Ambitionis, ferè eisdem artibus, venena corriges, si perpetuò virtutē honores sequātur. Eos, vt retuli, si diuitijs latrocinia, & furta; eadē, si imaginibus præbeas, orientur: ataui enim periurio acquiruntur: & periurij precium pecunia. Si nouus homo à dignitate excluditur, & tantúm antiquus ad honores admittitur; vtrique aderit probitatis neglectus: arduū enim virtutis iter, ab isto sine præmio (ideò tantúm quia nobilis, habiturum se noscit) non peragrandum; ab illo fugiēdum: ne ipsius obscuritas clarior efficiatur. Non mirum ergo, si de-

deserta virtus: ab ipsa enim, vnde honor olim, hodie infamia nascitur.

Raro ergo animo erunt pulchri, publica qui nota turpes: ideoq; iuris infamia, honorũq; exclusio cautè, & præfinito tẽpore infligẽda. Qui se eâ infectos agnoscunt, si generosi, vel suo, vel reipublicę interitu illatũ sibi dedecus effugiẽt; si degeneres, vitio, & turpitudini dediti, tantũ vilia, & infamia cogitabunt. Nec miror: deficit illis validum concupiscentiæ frænum, honor. Vtilitatis, & honoris cupidine cuncti trahuntur, quæ, si optimis conferas, optimos cunctos ciues efficies. Habes vitiorũ, vt fugias, virtutũ, vt sequa- *Infamia*

sequaris, vias. Hinc subiectorũ virtus: ad ea, quæ commercijs deseruiunt, deueniamus.

Fori iustitia. Quæ in foro versatur iustitia, eo inuenta; ne audacioris modestior, aut minor potentioris præda fiat: vel fidẽ, qui potentior, non seruando, vel nocumenta clam, aut vi inferendo. Iudex enim arithmetica te æquitate coget, & pactis assentiri: & damna mihi illata restituere. Ardua nobis prouincia suscipitur: ex multiplici enim personarum facto, & conditione tot iura, tot dubia, tot interpretationes, tot iniuriæ nascuntur; vt liceat cum Tacito 1 dicere: *Vt anteà flagitijs: sic nũc legibus laborari.* Nullus litium, nullus

1 Taci. 3. ann.

nullus accusatorum, & sumptuum finis. Tota litigatorum æstu feruet ciuitas. Nihil nisi eorum quærelas,& lachrimas; nil nisi rabularum clamores,& rapinas audias, & videas. Nec miror: nemo enim,etiamsi iniustus,sine aduocato,& lege litigator. Magna inde iudicum, causidicorum,scribarum, procuratorumque turba, magnus, inquã, inutilium, imó nocentium hominum numerus: qui sine dubio vtiles; si rixarum,litium,delationum autores,fautoresque esse desinerent: & agrorum cultui,mercaturę,bello,aut opificio operam darent. Turpis ista,& omni sęculo deplorata fori tabes,1 scripto sublato

1 Plato li. 34. in fin. Tacit. 11. ann.

lato iure apud Turcas aliquantulum sistit. Sed 1 periculosum, si ex proprio iudex capite sententiam ferat: maximè namque oportet, vt, quæ 2 rectè posita sũt, leges sic cuncta explicent, vt quàm minimũ iudicãtis arbitrio relinquatur. Arduũ profectò opus: plura 3 enim negocia, quàm vocabula: non mens, non memoria ad omnia sufficiens. Nonnulla tamen, quæ maximé vtilia, de legibus, & earum latore, deque nostra cõmerciorum iustitia breui nobis sunt calamo dicenda. Veniam, si hæc extra locum iudices, cõcedas: latiùs de eis, cùm de rerum copia nobis futurus sermo.

1 Aris. 3. Pol. 8.

2 Aris. 1. ad Theo.

3 Arist. 3. Poli. 8. in fin.

Lex nihil aliud est, quàm in certas regulas conscripta virtus,& ratio viuendi: vel summa 1 est in scriptis gubernantium sentétia, quid sit, vel non faciendum ad publicam ciuiũ fælicitatem imperans. Sit iusta, breuis, clara: iubeat, non disputet. Summa itaque legis virtus iustitia. Iustum ergo, duplexq; 2 id esse vel à natura, vel à lege noscas. A natura quod vbiq; gentiũ dictitat ratio. Idem ius gentiũ dicitur, & diuinum posset appellari, quasi à Deo métibus infusum: iustũ à lege est; quod ad illius, & quod ad sui tutelam quęlibet respublica decernit: eo tantùm iustum, quia publica id vtilitate

Legis definitio.

1 *Rhe. ad Alex.*

Iustũ duplex, imò triplex, vt infrà.

2 *Arist. 5. Ethic. 7. magnor. mor. 34.*

suadente iussum. Varium hoc & multiplex ex multiplici rerum publicarum, temporum, regionum, personarum, fine, lapsu, situ, & conditione. Et licèt à primo illo iure orta, á secundo verò aucta sit vbique religio, tertiũ de ea ius nobis statuẽdum. Diuinum propriè dictum: quia à Deo datum, & vtriusque testamenti paginà cõtentum. Iusta ergo lex erit, si diuino, si naturali, si ciuili iusto consentiat. Hoc vltimum priora illa intendit, remittit, declarat, & tuetur. Vnde illud: reipublicę salus suprema lex esto. Qui meretricatur decalogo, qui præscribit, aut intra iusti pretij dimidium decipit, natu-

Iustum, triplex: diuinũ, naturale, ciuile.

ræ opponitur: cùm alterius iactura fiat locupletior. Nihilominus publica salus, & meretrices, & iam dictas deceptiones permittit; & præscriptiones statuit. Si istas auferas, nouas in dies lites suscitas: idem, si medias; omnis enim recisioni subiecta erit conuentio: si illas non patiaris, caueas, ne dum digitũ seruas, caput amittas. Maximus omnium libidinis ardor, ferè nunquam vrere desinens, vilissimis: ideò lignis detinendus; aliàs in pretiosa grassabitur; & plenam scortis ciuitatem reddes, dum illis vacuam curas efficere. Sanctiùs fateor, & pulchriùs; cunctos si ornaret ciues honestas: sed id, si non negatũ,

perdifficile. Ideò nõ rectè, cautè, & obliquè curandum: nam legum prudens lator, *quò de effectu* 1 *promptum, aut certè non sit arduum*, semper statuit.

1 *Taci. 2. hist.*

Addas etiam, quòd cúm lex diuina, & communis salus dissentire videntur, summa veniunt cautela concilianda. Exemplum vsurarum prohibitio, & reditus annui emptio. Si vsuram patiaris, ius diuinum violari permittis: si omnino prohibeas, nullum egenti relinquis auxilium: rarò enim verum mutuum. Nec numulum dat quisquam, nec verbum sine lucri spe aduocatus. Vtilis ideò visa census inuentio: nam Dei illæso iure

opem

opem reperit egens, & ciuitatis salutem tuemur: nihil tutum, si in desperationem veniat egestas.

Quibus ergo ex causis & Dei, & naturæ præcepta possis declarare, & remittere diligenter addiscas: aliàs tua in dubiũ potestas vocabitur. Multi enim, dum pietaté vel stultè affectát, vel callidè simulant, iustissima etiam Principum placita potestatis defectu & nulla, & non seruanda, audacter affirmant. Magna inde legum lues, & reipublicæ tabes proficiscitur. Ideò pulchra Platonis 1 ore, & aurea lex; quæ iubet: *Ne quis iuuenum quærere audeat, rectene an contra, se leges habeant.* 1 *Plat* 1. *de legib.*

Sed vna omnium voce rectè, tanquam à Dijs positas, concedi, præcipit: nec vllo modo aliter pati, quidquam à iuuenibus excogitari. Senem autem, si quid excogitauerit, principibus, & æqualibus, nemine iuuenum audiente, referre.

Non solum naturali, & diuino, ciuili etiam iuri lex cõsentiat. Dissentiet, si lex 1 legi, si reipublicæ fini, aut communi saluti non inseruiat. Quæ omnia à legum conditore incuriâ, & inscitiâ: sępè enim priorum obliti, vel earum sensuum ignari, cõtrarias illis leges scribunt. Sæpissimè ab alijs rebuspublicis, quæ illis fortè vtilia, sibi noxia iura mutuantur. Non

1 Rhet. ad Alex.

idem

idem 1 omnium finis: alijs libertas, opulentia alijs, alijs prę-sidet virtus. Quæ igitur omnibus, quæ singulis vtilia rebuspublicis noscenda. Sæpè enim, quæ isti prodest, 2 lex illi nocet. Non cuncti eodem fræno equi, ab alio isti, illi ab alio reguntur. *1 Arist. 1. ad Theodect. 8.* *2 Arist. 4. Pol. 1. & 1. ad Theodect. 8.*

Vtilis in populari statu, vbi libertas, 3 & æquum ex numeró potior habetur, sortis 4 electio: quia nimis æqualis: nocés veró, vbi ratio potior: nam sors sine ratione. Nocebit 5 etiam paucorum potentiæ, si magistratus cum mercede statuas: ægré 6 enim populus feret, se ab honore exclusum, & lucro. Supremæ 7 istæ seditionum *3 Arist. 6. Pol. 2.* *4 Ibid.* *5 Arist. 5. Pol. 8.* *6 Ibid.* *7 Arist. 5. Pol. 2.*

Sed vna omnium voce rectè, tanquam à Dijs positas, concedi, præcipit: nec vllo modo aliter pati, quidquam à iuuenibus excogitari. Senem autem, si quid excogitauerit, principibus, & æqualibus, nemine iuuenum audiente, referre.

Non solum naturali, & diuino, ciuili etiam iuri lex cõsentiat. Dissentiet, si lex 1 legi, si reipublicæ fini, aut communi saluti non inseruiat. Quæ omnia à legum conditore incuriâ, & inscitiá: sępè enim priorum obliti, vel earum sensuum ignari, cõtrarias illis leges scribunt. Sæpissimè ab alijs rebuspublicis, quæ illis fortè vtilia, sibi noxia iura mutuantur. Non idem

1 Rhet. ad A. ex.

idem 1 omnium finis: alijs libertas, opulentia alijs, alijs præsidet virtus. Quæ igitur omnibus, quæ singulis vtilia rebuspublicis noscenda. Sæpè enim, quæ isti prodest, 2 lex illi nocet. Non cuncti eodem fræno equi, ab alio isti, illi ab alio reguntur.

1 Arist. 1. ad Theodect. 8.
2 Arist. 4. Pol. 1. & 1. ad Theodect. 8.

Vtilis in populari statu, vbi libertas, 3 & æquum ex numero potior habetur, sortis 4 electio: quia nimis æqualis: nocés veró, vbi ratio potior; nam sors sine ratione. Nocebit 5 etiam paucorum potentiæ, si magistratus cum mercede statuas: ægré 6 enim populus feret, se ab honore exclusum, & lucro. Supremæ 7 istæ seditionum

3 Arist. 6. Pol. 2.
4 Ibid.
5 Arist. 5. Pol. 8.
6 Ibid.
7 Arist. 5. Pol. 2.

causæ. Cautius ergo, si salaria tollas. Eis non eget, quia diues magistratus. Minor etiam exclusio inerit pauperi inuidia:
1 Arist. 5. Pol. 8. honorem sine lucro non appetet: imò 1 fortè gaudebit, cũ sua agere non impediatur. Noxia hæc in populari statu. Si merces desit inopi ad magistratum fortè vocato, vnde illi victus? necessario diues eligendus: & popularis contra institutum in
2 Arist. 4. Pol. 11. paucorum potentiam descendet. Caueas etiam; nam licèt 2 optima prosit in republica, &
3 Arist. 4. Pol. 12. & 5. Pol. 4. in regno facultatũ ęqualitas: & ideo medij 3 in ciuitate ciues augendi (qui imperio, & obsequio tum 4 superbo diuite, tũ
4 Arist. 4 Pol. 11. inuido paupere aptiores) nocebit

cebit tamẽ & populari, & paucorum potentiæ, si possessionũ fiat adæquatio: vtraque enim deficiet, cùm inopia, & opulentia, quibus hæc & illa nitũtur, deficiant. Vtilis ergo si est in regno æqualitas, primogeniorum iura sunt minuenda. Sed hæc si tollas, nobilitatis, & reipublicæ obscuratur splẽdor: & firmissimam imperij tutelam euertis: reguli enim dum se ad inuicem custodiunt, eá gaudẽt regẽdi ratione, vnde sibi nobilitatis insignia, dignitates, honores, nulloque tempore perituræ diuitiæ nascuntur. Incertus illis ex mutatione ascensus, descensus certissimus. Ideoque presentem ciuitatis statum

cauti diligunt: & facile tuentur: eis enim multorum mētes ciuium, vel amore, vel timore, aliòve affectu, semper adsunt deuinctæ. Ipsi ergo à rege seruandi: & qui potentiores cautè minuendi: ne se pares existiment: infestique fiant. Sic tandem regia eos potētia superet, cætera vt astra solis splendor. Tutius tamen nōnullis visum, si possessiones prudens adæques: pecuniâ enim, & sanguine illustres obsequia ignorant: impunè leges violant: suis nā- que flagitijs veniam donat, velit, nolitve, imperans: seditionumque capita plebi experiuntur: plebs enim, vt mare, non suo, sed alieno flatu mouetur.
Ni-

Nihilque 1 eam amoris princi- *1 Taci.1. Ann.*
pibus ausuram noscis. Sed de
his latior nobis, cùm de pace,
sermo. Iusta ergo lex erit, quæ
communi ciuitatis, & ciuium
saluti inseruiat: pessima, quæ
tantum dominantium commo
da affectet. Vbi potentiorũ po-
tior vtilitas, eas noscis leges va-
lere, vnde cæteris seruitus de-
ueniat. Popularis 2 status, vt *2 Arist. 5. Pol. 10.*
nobiles; paucorũ 3 potentia, vt
populum; tyrãnus, 4 vt omnes *3 Arist. 5 Pol. 9.*
nobilitatem, & multitudinem *4 Arist. 4. Polit. 2.*
seruire faciat, leges statuit. Et,
quia rudes, & pauperes serui- *& 5. Poli. 11.*
tuti aptissimi, ea omnia tyran-
nus prohibet, vnde ciuibus pru
dentia possit, aut diuitiæ con- *5 Aris 11.*
tingere. *Adempto 5 per inquisi-* *Taci. Agr.*
tionem

tionem loquendi, audiendiq; commercio: nobilitate, opibus, & sapientia claris expulsis: omniaq; bona arte acta in exilium. Dissidia [1] etiam, & iurgia inter ciues seminat; vt assiduis molestijs, & sumptibus implicati, & consumpti vacare non valeant seditionũ consilio. Hęc, & similia pessimæ: optimę autẽ respublicæ, quia illis cõtrarię, contraria decernunt: eaq; solerter excogitant, vnde ciuibus concordia possint nasci, prudentia, & diuitiæ: hæc enim continet ciuile iustum: & ea omnia lex continet, nõ solùm cúm publicam, etiam cùm priuatam præcipuè salutem tuetur: vel contractibus, vel testamentis, vel delicto-

1 Aris. 5. Pol. c. 8.

ctorum pœnis, vel iudicijs consulat. Summa hæc iuris capita; quæ ex varia personarum, & rerum conditione multiplices à lege differentias accipiunt. Nonnulla exempli gratiâ subijcienda.

Contractuum ope suę humana societas indigentiæ succurrit: augeri ergo commercia oportet, non minui. Non cura ideò in rege, criminosa in priuato monopolia: nam quidquid rerum pretia intendit, vitandum: aliàs caritas, post inopia, tandem ex seditione remedium. Libera ergo sit contrahendi facultas: omnisque conuentio à iure tuenda; ni virtus, rerum copia, aut ciuium Contractus.

ciuium pax reſiſtat. Si pacto turpitudo, famam, ſalutem, alteriuſve opes lædens, contineatur, fides non habenda. Idem ſi fortuna, aut perſona contrahẽtis nimis lędatur: ſi mẽbri abſciſionem, omnia ſi bona dones, aut promittas: expedit enim reipublicæ, ne quis re ſuá malè vtatur: integriſque, & diuitibus, non egenis, aut truncatis ciuibus gaudet. Inuenti ergo contractus, ne egeas, ne vt egenus fias: nulla ideò prodigi & nulla eius conuentio, qui aut ætate, vt impubes, aut morbo, vt furioſus, mente impotens noſcitur: facilè enim iſti deceptionem, & egeſtatem incurrent. Vitanda 1 etiam vſurarum con-

1 *Plato 34. 5. de legibus.*

conuentio: tū quia á 1 Deo prohibita; tum quia præter naturam, vt nummus nummum pariat; tum *quia vetus 2 urbi fænebre malū, & seditionū, discordiarūq; crebertima causa.* Vilissimus enim ciuium, aut ignaui, aut prodigi, aut infortunati sanguine obesus, ciuitatem pauperibus implet. Triplici ideò à iure huius nocentis lucri facta prohibitio: sed caueas, ne ex eâ & numulariæ, & commerciorum sequatur inopia: reditus ideò annui reperta emptio. Quæ fortè etiam non tuta, cōmercia enim minuit, & ocia auget. Sine lite stultus, qui suas cōmercij, & fortunæ ludibrio opes supponit, cum annuo empto

1 *Arist.* 1. *Pol.* 7.

2 *Tacit.* 5. *ann.*

pto reditu in ocio valeat, & ignauia viuere. Vtilis ideò nonnullis visum, si respublica facili vsurá numulariá exerceat. Sed deuij facti sumus; hæc enim omnia futuram de rerum copia orationem respiciunt.

Hæreditates. Quę in contractibus, eadem in hęreditatum vel à testamento, vel ab intestato successione prohibenda. Testatorumque lex erit voluntas, si omni iusto consentiat. Non ergo seruanda, si turpia iubeat, vel illa statuat, vnde ciuium inæqualitas, stultæque differentiæ nascuntur: si perpetua alienationis adsit prohibitio, ab antiquorum prudétia, quia nota, restricta: hodie verò adeo frequentata, vt temporis

poris progreſſu nec glebula ſine vinculo inuenienda. Vnde poſsidẽtium dominatio, turpitudo, ignauia; non poſsidentiũ ſeruitus, egeſtas, deſperatio. Noſcis, ſi prudens, quæ inde mala. Plura alia pietatis ſpecie frequens in teſtamẽtis excogitat vanitas, quibus remedia in tẽpore adhibenda. Propè enim reipublicæ habent interitum. Laxas ideò nimis teſtantium voluntates reſtringas; & ab inteſtato ſucceſsiones augeas. Philoſophum 1 more ſuo prudentiſsimè conſulentem accipias: *Et ſucceſsio in hæreditatibus per cognationem ſit, non per donationem: nec valeat quiſquam plures hæreditates capere:* 1 *Ariſt. 5. Pol. 8.*

Sed vna omnium voce rectè, tanquam à Dijs poſitas, concedi, præcipit: nec vllo modo aliter pati, quidquam à iuuenibus excogitari. Senem autem, ſi quid excogitauerit, principibus, & æqualibus, nemine iuuenum audiente, referre.

Non ſolum naturali, & diuino, ciuili etiam iuri lex cõſentiat. Diſſentiet, ſi lex 1 legi, ſi reipublicæ fini, aut communi ſaluti non inſeruiat. Quæ omnia à legum conditore incuriâ, & inſcitiâ: ſępè enim priorum obliti, vel earum ſenſuum ignari, cõtrarias illis leges ſcribunt. Sæpiſsimè ab alijs rebuſpublicis, quæ illis fortè vtilia, ſibi noxia iura mutuantur. Non idem

1 Rhet. ad Alex.

idem 1 omnium finis: alijs libertas, opulentia alijs, alijs pręsidet virtus. Quæ igitur omnibus, quæ singulis vtilia rebuspublicis noscenda. Sæpè enim, quæ isti prodest, 2 lex illi nocet. Non cuncti eodem fræno equi, ab alio isti, illi ab alio reguntur.

1 *Arist. 1. ad Theodect. 8.*
2 *Arist. 4. Pol. 1. & 1. ad Theodect. 8.*

Vtilis in populari statu, vbi libertas, 3 & æquum ex numeró potior habetur, sortis 4 electio: quia nimis æqualis: nocés veró, vbi ratio potior: nam sors sine ratione. Nocebit 5 etiam paucorum potentiæ, si magistratus cum mercede statuas: ægré 6 enim populus feret, se ab honore exclusum, & lucro. Supremæ 7 istæ seditionum

3 *Arist. 6. Pol. 2.*
4 *Ibid.*
5 *Arist. 5. Pol. 8.*
6 *Ibid.*
7 *Arist. 5. Pol. 2.*

causæ. Cautius ergo, si salaria tollas. Eis non eget, quia diues magistratus. Minor etiam excluso inerit pauperi inuidia:
1 Arist. 5. Pol. 8. honorem sine lucro non appetet: imò 1 fortè gaudebit, cū sua agere non impediatur. Noxia hæc in populari statu. Si merces desit inopi ad magistratum fortè vocato, vnde illi victus? necessario diues eligendus: & popularis contra institutum in
2 Arist. 4. Pol. 11. paucorum potentiam descendet. Caueas etiam; nam licèt 2 optima prosit in republica, &
3 Arist. 4. Pol. 12. & 5. Pol. 4. in regno facultatū ęqualitas: & ideo medij 3 in ciuitate ciues augendi (qui imperio, & obsequio tum 4 superbo diuite, tū
4 Arist. 4 Pol. 11. inuido paupere aptiores) no-

cebit

cebit tamē & populari, & paucorum potentiæ, si possessionū fiat adæquatio: vtraque enim deficiet, cùm inopia, & opulentia, quibus hæc & illa nitūtur, deficiant. Vtilis ergo si est in regno æqualitas, primogeniorum iura sunt minuenda. Sed hæc si tollas, nobilitatis, & reipublicæ obscuratur splēdor: & firmissimam imperij tutelam euertis: reguli enim dum se ad inuicem custodiunt, eá gaudēt regēdi ratione, vnde sibi nobilitatis insignia, dignitates, honores, nulloq́ue tempore perituræ diuitiæ nascuntur. Incertus illis ex mutatione ascensus, descensus certissimus. Ideoque presentem ciuitatis statum

cauti diligunt: & facile tuentur: eis enim multorum mētes ciuium, vel amore, vel timore, aliòve affectu, semper adsunt deuinctæ. Ipsi ergo à rege seruandi: & qui potentiores cautè minuendi: ne se pares existiment: infestique fiant. Sic tandem regia eos potētia superet, cætera vt astra solis splendor. Tutius tamen nōnullis visum, si possessiones prudens adæques: pecuniâ enim, & sanguine illustres obsequia ignorant: impunè leges violant: suis nāque flagitijs veniam donat, velit, nolitve, imperans: seditionumque capita plebi experiuntur: plebs enim, vt mare, non suo, sed alieno flatu mouetur.

Nihilque 1 eam amoris principibus ausuram noscis. Sed de his latior nobis, cùm de pace, sermo. Iusta ergo lex erit, quæ communi ciuitatis, & ciuium saluti inseruiat: pessima, quæ tantum dominantium commoda affectet. Vbi potentiorũ potior vtilitas, eas noscis leges valere, vnde cæteris seruitus deueniat. Popularis 2 status, vt nobiles; paucorũ 3 potentia, vt populum; tyrãnus, 4 vt omnes nobilitatem, & multitudinem seruire faciat, leges statuit. Et, quia rudes, & pauperes seruituti aptissimi, ea omnia tyrannus prohibet, vnde ciuibus prudentia possit, aut diuitiæ contingere. *Adempto 5 per inquisitionem*

1 *Taci.1. ann.*

2 *Arist. 5.Pol.10.*

3 *Arist. 5. Pol. 9.*

4 *Arist. 4.Polit.2. & 5.Poli. 11.*

5 *Aris. 11. Taci.agr.*

tionem

tionem loquendi, audiendiq́; commercio: nobilitate, opibus, & ſapientià claris expulſis: omniq́; bona arte actà in exilium. Diſsidia 1 etiam, & iurgia inter ciues ſeminat; vt aſsiduis moleſtijs, & ſumptibus implicati, & conſumpti vacare non valeant ſeditionũ conſilio. Hęc, & ſimilia peſsimæ: optimę autẽ reſpublicæ, quia illis cõtrarię, contraria decernunt: eaq; ſolerter excogitant, vnde ciuibus concordia poſsint naſci, prudentia, & diuitiæ: hæc enim continet ciuile iuſtum: & ea omnia lex continet, nõ ſolùm cúm publicam, etiam cùm priuatam præcipuè ſalutem tuetur: vel contractibus, vel teſtamentis, vel delicto-

1 *Ariſ. 5. Pol. c. 8.*

ctorum pœnis, vel iudicijs consulat. Summa hæc iuris capita; quæ ex varia personarum, & rerum conditione multiplices à lege differentias accipiunt. Nonnulla exempli gratiâ subijcienda.

Contractuum ope suę huma- *Contractus.* na societas indigentiæ succurrit: augeri ergo commercia oportet, non minui. Non curâ ideò in rege, criminosa in priuato monopolia: nam quidquid rerum pretia intendit, vitandum: aliàs caritas, post inopia, tandem ex seditione remedium. Libera ergo sit contrahendi facultas: omnisque conuentio à iure tuenda; ni virtus, rerum copia, aut ciuium

ciuium pax resistat. Si pacto turpitudo, famam, salutem, alteriusve opes lædens, contineatur, fides non habenda. Idem si fortuna, aut persona contrahẽtis nimis lędatur: si mẽbri abscisionem, omnia si bona dones, aut promittas: expedit enim reipublicæ, ne quis re suá malè vtatur: integrisque, & diuitibus, non egenis, aut truncatis ciuibus gaudet. Inuenti ergo contractus, ne egeas, ne vt egenus fias: nulla ideò prodigi & nulla eius conuentio, qui aut ætate, vt impubes, aut morbo, vt furiosus, mente impotens noscitur: facilè enim isti deceptionem, & egestatem incurrent. Vitanda 1 etiam vsurarum con-

1 Plato 34. 5. de legibus.

conuentio: tũ quia á 1 Deo prohibita; tum quia præter naturam, vt nummus nummum pariat; tum *quia vetus 2 urbi fænebre malũ, & seditionũ, discordiarũq; crebertima causa*. Vilissimus enim ciuium, aut ignaui, aut prodigi, aut infortunati sanguine obesus, ciuitatem pauperibus implet. Triplici ideò à iure huius nocentis lucri facta prohibitio: sed caueas, ne ex ea & numulariæ, & commerciorum sequatur inopia: reditus ideò annui reperta emptio: Quæ fortè etiam non tuta; cõmercia enim minuit, & ocia auget. Sine lite stultus, qui suas cõmercij, & fortunæ ludibrio opes supponit, cum annuo empto

1 Arist. 1. Pol. 7.

2 Tacit. 5. ann.

pro reditu in ocio valeat, & ignauia viuere. Vtilis ideò nonnullis visum, si respublica facili vsurá numulariá exerceat. Sed deuij facti sumus; hæc enim omnia futuram de rerum copia orationem respiciunt.

Hæreditates. Quę in contractibus, eadem in hęreditatum vel à testamento, vel ab intestato successione prohibenda. Testatorumque lex erit voluntas, si omni iusto consentiat. Non ergo seruanda, si turpia iubeat, vel illa statuat, vnde ciuium inæqualitas, stultæque differentiæ náscuntur: si perpetua alienationis adsit prohibitio, ab antiquorum prudẽtia, quia nota, restricta: hodie verò adeo frequentata, vt temporis

poris progressu nec glebula sine vinculo inuenienda. Vnde posſidētium dominatio, turpitudo, ignauia; non posſidentiū seruitus, egestas, desperatio. Noscis, si prudens, quæ inde mala. Plura alia pietatis specie frequens in testamētis excogitat vanitas, quibus remedia in tēpore adhibenda. Propè enim reipublicæ habent interitum. Laxas ideò nimis testantium voluntates restringas; & ab intestato succesſiones augeas. Philosophum 1 more suo prudentisſimè consulentem accipias: *Et succesſio in hæreditatibus per cognationem sit, non per donationem: nec valeat quisquam plures hæreditates capere:* 1 *Arist. 5. Pol. 8.*

sed unam solummodo: per hunc enim modum magis æquales erũt facultates: & egenorum permulti in abundantiam traducetur. Vtile ergo, si eum à successione amoueas, qui certa aureorum millia iam hæres acceperit.

Delicta. Ad delictorum pœnas descendens. Istæ nec illa, nec illorum auctores, ni causa adfuerit magna, transgrediantur. Grauitas ex nocumento illato, vel publicæ rei, vel priuatæ discenda. Capitis res erit, si religionẽ tollas: virtutes enim, & societates omnes destruis: si eam noues, si principi, si patriæ insidias ponas. His enim omnibus discordias seminans, summum ciuitatis bonum pacem euertis.

Proxi-

Proximè accedit, qui efferatè auarus alimentorum pretia curat intendere. Inde sæpè seditio *grauitate* 1 *annonæ iuxta seditionem deuentum*. Nec miror, fidus etiam canis fame infidus redditur. Reorum hi omnium grauissimi: proximè enim virtuti, rerum copiæ, & paci insidiantur: ideò misericordiæ spe ablatâ puniendi. Priuatis in delictis, vel vitę, vel famę, vel cuius noceas opibus; homicidiũ, aut falsitatis crimen vel in notario, vel in teste vltimo venit supplicio puniendum. In furto, ni desperata sit correctio, verbera, triremes, publicave opera satis ad quietem, pœnã, & terrorem. Et licèt hoc delict o-

1 Tacit. 5. ann.

rūm leuissimum, minimumm ę-
nim bonorū opes ofédit; regē-
di ratio (quidquid Lacedemo-
nes, Egyptij, & alij senserint)
nos docet, nō inultū relinquen
dū. Vltra eas, quas criminosus
tū in corpore, tū in fortunę bo-
nis pœnas patitur, omnium ma
xima solet infamia cōtingere.
Quæ tempore pręfiniri à lege
oportet. Proponendum etiam
1 Arist. 7. Pol. 10. 1. œcon. 5. seruis 1 libertatis pręmiū phi-
losophus censet. Nam si perpe-
tuo turpis nota duret; & nullā
emergédi spem concedas; quot
infemes, tot transfugas, tot des-
peratos hostes, tot seditionū au
2 Tacit. autores efficis. *Nihil spei 2 illis
nisi per discordias.* Raro ergo vel
nūquam hęreditaria culpa sta-
tuatur:

tuatur: ne, temporis progressu, vnius tantúm nota cunctā fortè ciuitatem inficiat. Ipsius vnde euersio. Nam superior in dies & exclusorum erit, & hostium numerus. Audax nimiè, si in multos, & precipuè animo elatos cadat, desperatio.

In iudicijs, eorum breuitati, & litigantium laboribus, expēsisq; consules. Nec id nimis arduum: cúm dilationum, sumptuũq; causas facilè possis noscere, & effugere. Eas nũc referre intempestiuum, & ingratum esset. Iusta ergo lex erit, si Dei timor, naturę æquitas, & publica salus adsint tibi perpetuò cõsiliari: si vltimum ciuitatis bonũ pacem noscens, vel statuas, vel *Lex iusta.*

contrahas, vel instituas, ea vites omnia, vnde ciuium vel culpa, vel inopia, vel inæqualitas, stultæque differentiæ (verius honorum monopolia dices) & factiones nascantur. Sit 1 tandē *vtilissimus, ac breuissimus bonarum, malarumq; rerum delectus, cogitare, quid aut volueris sub alio principe, aut nolueris.*

1 *Taci. 1. hist.*

Aliæ sequuntur legum virtutes, breuitas, & claritas: quo faciliùs 2 á rudioribus teneātur. dubij obsequimur imperanti dubia. Nec mirum, si ab ignaro lex violata; quæ à doctissimo numquam intellecta. Obscuritas vel á rebus venit, vel à verbis, vel ab inordinata legū collectione. A verbis, vel eorū defectu,

2 *Senec. epist. 95.*

Vnde legum obscuritas.

fectu, vel excessu, vel qualitate, vel vitiosa collocatione. Si verbum deficit, etiam sensus: dubium inde, & multiplex interpretatio. Si superest, ne ociosum maneat, sensus adijcimus. Idem, si verba sint peregrina, antiqua, trãslata, aut æquiuoca. Peregrina; ea enim nescit, cui lex præcipuè inscribitur vulgus: ideo vulgari, & proprio lex sermone dicenda. Antiqua, quia iam peregrina: & doctorum consilio viuamus moribus præteritis, & verbis præsentibus loquamur. Translata; quia, si continuentur, obscuritati, & ænigmati seruiunt. Æquiuoca; quia tantùm nugis apta, & deceptioni. Hæc igitur omnia, &

omnis verborum, & sententiarum figura, omnisq; à propria significatione cum virtute mutatio fugienda: vt plurimùm enim vel dubiam, vel superfluā orationem efficiunt. Vitanda etiam incuriosa verborum similitudo, & collocatio: parit enim ambiguitatem, & amphibologiā. Propria ergo, breuis, & clara oportet oratio, non solúm cúm definis, & doces, etiā cúm imperas.

Hęc de ea, quę ex verbis, quę ex rebus obscuritas, vel á nimia subtilitate, vel à multitudine, vel à legum inopia proficiscitur. Nimis subtilia, quæ de suitate, de posthumorum prӕteritione, & exhӕredatione, de-

que pluribus alijs Romana cogitauit iurisprudentia: quæ á multis in dubium vocata, quia á paucis accepta. Hinc multiplex, hęc illi, & ipsarum legum menti opposita, interpretatio. quę, licèt nocens, nunquã oblita: eo tantúm, quia à Romanis inuenta, quasi nihil possit corrigi, addiq; veteribus institutis. Sed hic vulgi, non doctorũ error: antiqua 1 enim, si Philosopho credimus, pleraq; rudiora. Etiam quę non nouãda, diuina contra antiquos 2 nouat Plato: non seruit antiquitati prudẽs, non autoritati; si ratio dissentiat. Subtiles etiam, & obscuras leges ab ambitione latas, credo & auaritia, vt verti possint,

1 Aris. 2. Pol. 8.

2 In epitom.

quo

quò vellet, qui tulit: eis etiam tyrãnus studet; vt ciues, litibus implicati, & consumpti, vacare non valeant rebellandi consilio. Quæ à legum multitudine venit confusio, in eisdem Romæ patet codicibus. Multa ibi sine vtilitate: sępè eadem inculcata, aut sibi adinuicem in contrarium iussa. Vnde tot dignissima lituræ volumina. Et licèt nota hęc mala, in academia, in curia ea aliquorum tuetur aut ambitio, aut inscitia. Gaudent, eis honorem esse malis, vnde sibi honor: & vetustatis serui, ipsius etiam vitia venerantur; vel stare sinunt: quia periculosa omnis nimia mutatio: nullum peccatum sine patrocinio:

nulla stultitia. Sequitur eã, quę ex multitudine, quæ ex legum inopia venit confusio. Necessariò ambiguus laturus sine lege sententiam iudex. Desperata huius obscuritatis species; quis enim omnia, ni diuinus prouideat? Prouida, etiã quasi in multis deficiens accusatur natura. Curandum tamẽ, vt quàm minimum iudicantis arbitrio relinquatur. Quoad fieri posit, facies; si prima genera, speciesque vltimas earum rerum, quæ iuri subijciuntur, integrè capias: & quæ illis possint accidẽtia contingere, vnde diuersa ratio, diligenter inquiras, omniaque iuri seruiens statuas. Quæ si debito ordine logicè doctus
con-

congeras, cessabit, quę illius defectu venit, obscuritas. De his nobis aliàs futura oratio, vtilis fortè, & digna.

Sine fructu hæc omnia, si interpretum volumina patiatis. Medio illi in sole noctes excitant: & sine dubio leges, vel quia stulti; vel ostentandi gratià, dubias efficiunt. Non Accursius, non Bartolus ferendus. Oblata dubia, prudentiorum consilio, additis princeps legibus statim soluat.

Frustrà hæc omnia; ni legũ custodiæ integrè studeas. *Prima* 1 *omnium lex, vt legibus pareas.* Si 2 *prohibita impune transcendens, neque metus vltrà, neque pudor est.* Vnius impunita legis

1 *Arist. 4 Pol. 8.*
2 *Taci. 3. ann.*

legis violatio omnes violat. Nó ergo auro, non ſtémati ius cedat. Diuites, ni aliud doceat necesſitas, aureo func, nobiliores altiori furcà ſuſpendendi. Si illatá illi iniuriá non vlciſceris; propriá forrè manu vlciſcetur: & in te ſęuiet. Philippũ à Pauſania occiſũ noſcis. Eos ergo magiſtratus eligas, qui nullo deuij affectu; iuſtitiæ viam nec momento deſerãt. Cætera, ſi hæc deficiant, nulli habẽda. Nec ad id conſiliarios potes adiutores effugere: Dei enim potiùs, quã hominis eſt vnius; omnia, quæ ad iuſtum ſpectant imperium, cognoſcere. In alijs inuenies, quæ te deficiunt, lectio, peregrinatio, experiẽtia. Prudẽtię ergo

Q. Curtius I.
2 Ariſt. 5. Pol. 10.

ſocios

ſocios, non imperij, eos eligas, qui virtute, eruditione, & rerũ vſu clari noſcantur.

Diſtribuēs iuſtitia. Obuia ſeſe obtulit diſtribuens iuſtitia. Breuiter eius iter percurrēdum: qui ab eo, etiam á principatu, princeps recedit. Certiſsimus reipublicæ caſus; ſi nobilitatis inſignia, dignitates, & opes obſcuris tribuātur. *Nobilis quis.* Obſcurus, qui ſine virtute; licèt auro, aut ſanguine clarus. Pulchra, & honore digna in Belga, in Afro, & in hoſte virtus. Eà pręditis (Perſarum, 1 & antiquæ 2 Romęexemplo) nemine excluſo, omnis pateat dignitas, & magiſtratus. Eiuſdē eſſe 3 iuris oportet, qui ſub eodem rege victuri ſunt. Prudētiſsimē Ale-

1 Xenophon. 1 Cyr.
2 Tac. 11. ann.
3 Q. Curtius. 10.

Alexander 1 *Persas, & Macedones connubio iungi statuit: hoc vno docuit modo, pudorem victis, & superbiam victoribus detrahi posse.* Huius etiam Æneas 2 gnarus prudentiæ, qui eisdem Troianos, & aborigenes, & iure, & nomine conciliauit. *Quid 3 aliud exitio Lacedemonijs, ac It Atheniensibus fuit, quanquam armis pollerent, nisi quòd victos pro alienigenis arcebant?* Quæ 4 res indignationem strenuorum accendit. Quotenim 5 ab honore exclusi, tot domestici hostes, externis deteriores. Illi enim pro gloria, & imperio; hi verò pro imperio certant, pro gloria, pro fama, pro vltione, pro libertate. Sed

1 *Q. Curtius 7.*

2 *Liuius 1. deca. 1.*

3 *Tac. 11. ann.*

4 *Arist. 2. Pol. 3.*

1 *Arist. 3. Pol. 3. 6. 7. 9. & 7. Polit. 14.*

Sed hic, licet lęthalis, si cum republica natus, vel antiquus sit morbus desinendus; ne medicinis fiat lęthalior. Qui enim veteri pecunia, aut sãguine superbiunt, res nouas moliuntur. *Se 1 namque iniurias passos, polluique honores credunt: si eos, quãuis egregius, nouus homo fuerit adeptus.* Immemores suos etiam olim atauos sine auro fuisse, sine virtute, sine imagine. Itaque veteribus, etiam quæ vsus vehementer arguit, stare oportet: 2 & omittere potiùs prçualida, & adulta vitia, quàm hoc assequi; vt palam fiat, quibus flagitijs impares essemus. Cauteque curandum, vt potentior sit ea pars, 4 quæ rẽpublicam saluam

1 Sallust. Catil.

2 Taci. 3. ann.

ſuam eſſe velit, quàm ea, quę no- 4 Ariſ.
lit: & nobilitati, ſi prępaleat, aſ- 4. Pol. 12.
ſentiẽdum: vel obliquè, ſenſim, 13. 5. Pol.
& cautè, quaſi aliud facias, non 9.
vi aut impetu peſtis hęc corri-
genda. Optima ergo in repu-
blica, non vt fortunæ bona ma-
iorum probitas, vel culpa hæ-
reditaria: ni propria virtute, aut
culpa iuuetur. Ni dolorẽ, riſũ
moueret eorum fatuitas, qui
nepotes proprijs orbos auorum
oculis viſuros credũt. Fateor à
colũbis aquilas non naſci: & ſte
rilitatẽ 1 in iſtis, ſicut in agris,
in illis autẽ familijs fertilitatẽ 1 Ariſ.
agnoſci. Sed ab optimis naſci 2. ad The
peſsimos, & á peſsimis optimos odect. 15.
quotidie experimur. Ideò ve-
ritate nũquã potior pręſũptio;

nec somniata culpa nota erit virtute superiori. Fateor etiam magna ex nobilitate in plebem auctoritas: cui sancta semper comes obedientia. Ignotis retractantes obedimus; nisi virtute, vel prudentia nobiles. Prudens Amasij 1 peluis sit exemplo. Summa ideo præcipue belli imperia filijs, aut regum fratribus mandanda. Horum, si adsit virtus, auctoritas omni obtrectatione, & inuidia superior. Si veró desit virtus, rex 2 à rege etiam natus despicietur: omnis enim ab improbitate & inscitia contemptus: contrà, à probitate, & sapientia omnis æstimatio: hisce namque ornati plebei etiam homines cælesti-

1 Herod. 2.

2 Arist. 5. Pol. 10.

lestibus similes efficiũtur. Virtute ergo propria, non aliena quisque nitatur, nisi hãc illi adijciat: vtraque enim ornatus, præferendus.

Si stemmata, etiam aurum virtus præcedet: licèt 1 diuites se principatu dignos arbitrentur: ea 2 enim habent, quibus tum nobiles, tum sapientes inseruiunt: & 3 quorum gratiâ cæteri iniurij fiunt. Sed si egenos à magistratu, te fortè etiam á regno excludis: nam semper maior 4 egenorũ, & hostium numerus. Addas etiam, nam si opes præponas, pretiosas 5 magis eas, quàm virtutes: & magistratus facis venales. Inde 6 spoliari prouincias, & numariũ

1 Arist. 2. ad Theodect. 16.
2 Arist. 4 Pol. 8.
3 Ibid.
4 Arist. 3. Pol 5 6.
5 Arist. 2. Pol. 9.
6 Seneca de benef. 19.

tribunal audita vtrimque licitatione, alteri contingit addici. Nec mirum, quando, quę emeris, vendere ius gentium sit. Licèt i etiam, vt quærat lucrum, qui fecit sumptum.

1 Arist. 2. Pol. 9.

Quid si pauper, & diues omni virtute pares concurrant? Si cum 2 mercede dignitas egenus; si absque mercede opulentus præcedat. Summa ciuilis societatis ratio possessionũ 3 æqualitas. Hæc quoad fieri posit, curanda. Si vtili in magistratu ditiores pręponas, eis diuitias, & superbiam; pauperibus inediam, & inuidiam; reipublicæ & seditiones addis, & delicta. Pauper ergo, præcipuè si nobilis præcedat: nam de-

2 Aris. 5. Pol. 8.

3 Aris. 4. Pol. 11.

deterior in nobili paupertas: cùm nec mendicitatem; nec opificium agnoscat. Nec obstat, si venalem facilè fieri inopem obijcias, hoc enim à virtute, quà ornatum eum fingimus alienum. Si tetra hæc vitia in magistratu detegat, adsint priuatio statim, & vindicta. Nec ista sic nocentia, vt discors possessionum inæqualitas.

Nulla ergo honorum ianua, nisi virtus. Qui largitione, pretio, aut potentiorum prece magistratum ambierit, perpetuò ab eo exclusus, tum mulctam, tum infamiam incurrat. Nec obest, si opponas turbationem parari, si tatúm virtuti honores

parentur. Hostes enim & robore, & numero superiores exclusi: paucis namque difficilis virtus, multis facilis contingit, iniquitas: nã obiectum solues; si sibi locum vendicare inficias; vbi institutio, vbi in honore est virtus. Etiam deuios doctrina dirigit; etiam ignauos præmiũ excitat: vtilitatis, & honoris cupidine cuncti trahuntur, quę si optimis conferas, optimos cunctos ciues efficies. Sed hæc Platonis reipublicę somnia aliquibus visa; nam, vitia tollere, ni homines tollas, rudes hominum vires excedit. Ideò, sapientium 1 consilio, in optimatum, & in paucorum potentia electioni populus aderat, & consul-

1 *Arist.* 3. *Pol.* 7.

sultationi: ne omnino reipublicæ expers seditioné moueret. Idem in vnius imperio Romulo gratum; &, ne populus honoribus patriæ fraudatus videretur; neve odia tam in regé, quàm in senatores gereret; magistratus illis minores cócessit. *Nihil 1 enim in vulgo medium, vel crudeliter imperat, vel humiliter seruit.* Itaque vt summo reipublicæ bono, paci, consulas; etiam multitudini, etiá indignis nonnulla imperij pars relinquēda: maximè quam sua non possit aut inscitiá, aut prauitas euertere: huiusmodi est minorum magistratuum electio.

3 *Taci. 1. ann.*

Sed populi, & sortis electio

vtilis fortè in populari, & in paucorum potentia, vbi non ex
1 Arist.6. Pol.2. dignitate, sed 1 ex numero, & ex censu fit electio, in vnius autem imperio non toleranda: tū quia principatus vires resoluit, tantumque obsequia plebi sunt discenda: tum quia non satis tuta, populus enim facilè virtutis specie decipitur. *Et sæpè*
2 Taci.4. ann. *in 2 parum idoneos sors deerrat.* Cúm ergo nec sorti, nec plebi, nec principi postulátium nota possit esse virtus, valdè integros honorum iudices eligi oportet: qui acutè digniores calleant, diligenter inquirant, & principis electioni fideliter offerant: omnique arte curandū, vt nullus sine præmio dignus

ia-

iaceat. Æquitas 1 enim illa, quę in populari statu affectatur, non solū iusta, vtilis etiā est in similibus. Sunt enim tanquā populus, qui inter se pares. Vt ergo in republica populares omnes, sic etiā omnes diuites, omnes optimi honore afficiendi, vbi opulētię ratio, & virtutis habetur. Hac illud *philosophi* 2 *cōsiliū mente accipias. Quare opus est partim arithmetica æquitate vti, partim ea, quæ est secundùm dignitatē*: hoc est, quoscūque dignos habeas, honore afficias: Id fortè assequemur, 3 si vnus non plures, si vnus non plures vnicum! vnicum tantùm gerat magistratum: nec in eo, 4 quid quid Socrates sentiat, moram faciat,

1 *Arist.3. Pol.3.*
2 *Aris.5. Pol.1.*
3 *Aris.2. Pol.9.*
4 *Aris.6. Pol.2. 2. Pol.1. & 3.*

faciat, si, cæteris admissis, non semper, & ad omnia vnus mittatur. Iniquum, si pauci, etiam si optimi, deglutiāt, quòd plures reficeret: cæterorū inde inuidia, & 1 seditio. Addas, nam qui in multis distractus, 2 in omnibus deficit. Certissimum, plures 3 faciliùs munia reipublicæ exequuturos. *Diuturnitas 4 etiam parit superbiam.* Et 5 in tyrannidem democratiam vertit. *Superbire homines expertum etiam annua designatione: quid si diuturna, vel perpetua?* Sed licèt nota hæc mala, nemo tamen ibit inficias; maximam tum auctoritatē, tum experientiam perpetuo magistratui contingere: quę breui, &

1 Arist. 2. Pol. 3.
2 Arist. 2 Pol. 9. 4 Pol. 15.
3 Taci. 1. ann.
4 Taci. 2. & 12.
5 Arist. 5. Pol. 8.

an-

annuo semper deficiunt. Officij vias, & prudentias nescit (licet mente clarissimus) qui in eo nouus, qui annuus, bimusve eligitur. Neq; si illi adsit (quod rarò eueniet) imperij prudentia, eam integrè exercet. Timidè imperat: breue, qui noscit, se habiturum imperium: cras se prædam potentiorum, quos iure læserit, futurum cogitat: minuta vnde auctoritas, debile obsequium, notaque ex his mala nascuntur. Aliquas ergo supremas, perpetuoque duraturas dignitates admittas: quibus superior viribus splendor. Exemplo nostri adsint consiliorum præfecti: qui licèt multa, & magna iure posint, negatur tamen

men eis, vitæ, famæ, & quod minus est, carceris potestas. Diuturno ergo á magistratu vires auferas, nec, qui moribus audax, in eo constituas, cauteque curandum, ne dignorum alij nullo, alij perpetuo honore fungantur.

Sed frustrà rogo, vt dignum eligas, ni dignum noscas. Quæ in potestate requiritur virtus, non solùm animum, mentem etiam, & corpus respicit. Corporis ornamenta aliunde accipias. Id tantũ moneo, ea vt sit illi ætas, quæ cupiditates adolescentię iam effugerit. Prudentia est senis, nam in multis expertus. Nemo 1 etiã maiori ętate indignatur concedere.

1 Aris.7. Pol.14.

Ani-

Animo erit integer, si, quas principi ascripsi, virtutes cõsequatur: si eá sit vità, quà nihil præteritũ habeat excusandũ: si naturà, doctrinà, aut cõsuetudine iræ, & cõcupiscẽtiæ motus valeat reprimere: qui ira, etiãodio, 1 & 2 furore trahitur: si potẽtia his adsit, quæ vulnera, quæ cædes, quæ strages nõ aderũt? mãsuetudini ergo magistratus assuescat; ne officij terrori nescio quid terroris incutiat superioris auctoritas, terrorẽ adijciat. Nihil immanius armata iniustitia.

1 *Arist. 5. Pol. 10.*
2 *Arist. secti. 27. probl. qu. 5.*

Absit etiã à potestate timor. Magnũ ipsius ornamentũ animi fortitudo. Semper iniqua & decernes, & facies, si potentiorum faciẽ, vel iura, vel cõsilia

red-

1 *Taci. 3. ann.* reddens extimescas. Multi, 1 fateor, laboris est, suadere principi, quod oporteat: nam vitæ, & famæ periculum facis. Sed ea lege honores subis, vt onera subeas: aliás nõ consulis, assentaris. Vnde illud Tiberij 2 in curiæ patres: O homines ad seruitutem paratos: adulationi 3 enim fœdum crimen seruitutis inest.

2 *Taci. 3. ann.*

3 *Taci. 1. hist.*

Nec solùm timor, etiam tumor fugiendus: iniquè iura, & consilia reddet, qui omnes iniuria afficit: superbus enim omnes contemnit: vnde odia, lites, & iurgia. Commune hoc nobilitatis, 4 opulẽtiæ, 5 scientiæque malum vera expellet rerum cognitio. Nihil enim in

4 *Salust. Iugurt.*

5 *Quintil. 3. 6.*

rerum

rerum natura iactatione dignum, noſcit, qui prudens. Non generis opinio; cuilibet etiam, vel claro, vel obſcuro, tum reges, tum opifices ataui extitere; & reges in futurum, opificeſque nepotes exiſtent. Non diuitiarum, & poſſeſsionum vanitas; etiamſi terrę dominus ſuperbias: cúm totum eius ambitum, ſi vniuerſi molem reſpicias, diuiſionis expers punctum demonſtres. Non ſapientiæ præſumptio; nihil certum agnoſcitur: omnia regit inſcitia, falſaque de rebus opinio: hominum namque diſputationi, non ſcientiæ traditum orbē noſcis. Vnde ergo iactatio, ſuperbia, & vanitas? Summa ex

inſci-

inscitia. Procul ergo á magistratu superbus: nam stulté inflatus, imperia 1 ignorat, quia nescit obsequia: qui verò ista & tulit, & didicit, imperio est dignus.

1 Plat 2. de iusto. 3. Pol. 7. & 7. Pol. 14.

Qui luxuriç, etiam iniuriæ, & stultitiç seruit, ea namque, 2 obliqui etiam recti sunt, & stulti 3 prudentes. A demente quid nisi damna? ab obliquo quid sine iniuria? Cæterorũ nullus ita rationis expers, affectuum. Irati furor raticinatur, licèt pessimè, nemo autem dũ est in isto, quidquam mente potest perspicere. Maximé etiam difficilè soluitur: ad sui enim tutelam sagax excogitauit naturá, hominũq; animis altissimè fixit.

2 Aris. 3. Pol. 12.

3 Aris. 7. Eth. 11.

Sum-

Summum hoc voluptatis condimẽtum: qui ergo tanto huic malo obsequium denegat, obsequio est dignus.

Nec minus grauia, quæ ex ambitione, & vanitate mala nascuntur. Hoc illis notum vitiũ, munera 1 cãdidatis differendi; ne minor sit rogantium turba. Minus namq́ue se iudicãt posse, nisi diu, multumq́ue singulis, quod possint, ostendãt. Nihil cõfestim, nihil semel faciũt. Cãdidatis verò nihil ęquè amarum, quàm diu pendere, ęgrioriq́ue animo ferunt, quã pręcidi, spem suam trahi. Beneficij genus, quám citò occidere.

1 *Sen. 2. de benefic. 5.*

Pulchra hæc omnia, si auaritiæ turpitudini conferas, qui se

venalem magistratum reddit; simoniæ, furti, periurij, læsę sit maiestatis reus. Armentur in
1 Herod. 5. hūc leges. Cambysis 1 est vestigijs inhærendum. Sed cautiùs hanc pestem à concilio legum lator expellet; si sumptus coerceat, coercentur, si luxus, si alimentorum pretia non intendantur: si optimos eligat: nullæ
2 Quint. Curt. 2. opes 2 moribus non integris satis esse possunt: si cœlibes magni præcipuè fuerint magistratus; expertum, quoties repetundarum 3 arguuntur, plura vxo-
3 Taci. 3. ann. ribus obiectari. Quæ ipsi etiā non audent, vt filias clarissimis locent? vt filios perpetuis fideicōmissis clarissimos faciāt? Sacra etiam imperij arcana hosti-

bus

busprodent. Hæc, quę consiliarij animos inficiūt. Ad eiusdem ingenia deueniamus.

Eisdem natura, doctrina, & vsu clara esse oportet mens cōsiliarij. Ab illa ingenium, ab isto prudentiam, ab alia scientiam habeat, & peritiam. Adsit ergo illi ingenium verax, cautum, sagax, vigil, promptum, sedatum, capax. Veraci erit ingenio, non quia dicat, sed quia vera capiat. Huiusmodi erit, si fabulis, vt vulgus non capiatur: eas verò corde rideat, & fronte patiatur, quas rudiori sæculo aut famæ tradidit, aut imperij ambitio. Multa noscens 1 vana sub nomine celebri vulgari: nullumq; tam impudēs 2 men-

1 Taci. 3. ann.
2 Plin. 8. c.22.

mendacium, vt teste careat. Ad hæc paucis à diuis data munera perueniet; si nō auctoritati, sed rationi inseruiat: si hominū disputationi, 1 nō sciētiæ traditū orbē noscat: si eandē hominum naturā varijs calleat diuisā legibus ab ambitione fuisse, & auaritia: vereq; hominē ab homine, nō patriā, nō parētibus, propriā tātū 2 virtute, & vitio discerni. Omniū rudissimi, mēdaci ingenio, vt decipiantur nati, apti militię turbę, & opificij, qui Batauū, aut Afrū odio habēt, ex eo tantū, quod Batauus, aut Afer. Noxiū valde, si cōsiliarius; vtilissimū, si his errorib. turba capiatur. Arcēdi tū libri, tū sermones, qui sūma hæc arcana plebi produnt.

1 Ecclesiastes c. 1.

2 Aris. 1. Pol. 4.

Ad-

Adsint veraci ingenio cautio, & sagacitas; hoc est, acuta ingenij habilitas ad prudētiā: sagax, qui acutè percipit, & prudēter iudicat, quæ sibi proponuntur cōsulēda. Cautus, qui tacet, qui dissimulat; qui naturā diffisus, & suspitiosus diffidentiā, & suspicionē tegere, & noxium omni arte fugere noscit. Acutum ergo sagacis, cautiq; ingenium: sed id ad prudētiam: qui enim sine quiete, & prudentia acuti, poesi, sophisticæ, cōsilio numquam apti. Nimia hæc subtilitas inimica prudentiæ. *Cautio, & sagacitas.*

Vigilantiæ fructus accedat, ne quid inopinatū, subitumque rempublicā opprimat. Vigilē publicæque rei vtilem nosces, *Vigilantia.*

qui propriæ, aut priuatæ ocu-latus incūbit. Sed hæc, ni aliæ adsint, non semper fida, aut certa demōstratio. Quidam enim (polypo 1 similes) ad solū quęstum suum sapiunt; alibi pecudes meræ: timeri etiam potest, ne publico dormiat, qui proprio nimis ærario vigilat.

1 *Plini.9. c.29.*

Promptitudo.

Fælix etiam ingenij virtus promptitudo, eà inopinatis non turbamur: &, vt præuisa, subita expedimus. Turbata mēs vel nihil, vel errores decernit. Turbatur subitò quolibet casu, qui nimia, & acri laborat bili: turbatur etiam, qui ingenio tardus, cùm festinat in subitis: anxius, quòd se non posit illicò expedire. Qui nimis acutus mul-

multiplici, vario, & sępè hoc illi aduersante conceptu, æquè distractus, in continuo est motu, & turbatione. Sed nihil datum frustrà à natura. Hæc enim ingenia, si non gerendis, nouādis rebus, experimur, aptissima: & sæpè vtilia, vanissimis mixta nouè, & acutè inueniunt. Adsit ergo illis, quæ deficit, prudentiorum electio.

A promptitudine fortè nata sedatio: promptò enim relatæ motus causæ deficiūt. Sedatus, cuius in mente, & vultu pondus, & grauitas: vera hæc regij ingenij virtus. Qui enim sine lite vel natura, vel fortunà superior agnoscitur, cùm nemini inuideat, & gaudet, &

quiescit. Seditio sæpè ab inuidia, inuidia tátũ inferiores agũtur. Sedatæ ergo sit mentis cõsiliarius: fugiẽdus, qui inordinato manus, vocis, aut oculi motu genij sui leuitatẽ ostendit. Qui ingenij sui ostentator, & aliorũ cõtẽptor, non proficiẽdi, contradicendi studio sententiam profert. Indignus cõsuli vir sic litigiosus: omnium enim in se odia vocans, & sua, & aliorum destruit cõsilia. Cõcordia summè decet consiliarios, ideoque discordiarum auctores in consilio fugiendi.

Vltimũ bonæ mentis ornamentum capacitas: capax, si rerum aut multitudine, aut pondere non obruatur. Plures, quos

fa-

familiaris cómendauit, publica dehonestauit prudẽtia: plures, quos parui magnos, paruos magni honores docuere. In dubio autem ad maiora is vocabitur, de quo in minimis periculum feceris; licèt *Multos in prouincijs, contra* 1 *quam spes aut metus de illis fuerit, egisse experiamur: excitari quosdam magnitudine rerum, hebescere alios.* 1 *Taci. 3. ann.*

Sed quia mens á natura tot ornata luminibus vel raró, vel numquam, quæ in vno difficilè, facilè in multis congeres. Pluribus ergo vt in vno inuenias, quod in alio desideras, præcipua arcana imperij committantur.

His naturæ donis artis, &

academiæ dotes adijcias: sed non eædem omnibus; sua cuilibet propria potestati; dummodo omnes, quas in academia artes discendas constitui, saltim degustarint.

Summi consiliarij. Qui detectis imperij arcanis, totiusque reipublicæ salute, religione, latione legum, pace, aut bello ineundo agũtimorũ 1 doctrinę vigilãter studeat; reipublicæ species; *Omnesque* 2 *nationes, & vrbes ab vno regi, à cunctis, vel à paucis. Delectãq;* 3 *ex his, & constitutam reipublicæ formam laudari faciliùs, quã euenire: si eueniat, haud diuturnã esse posse, firmiter noscant.* Quæ omnibus, quæ singulis vtilia rebuspublicis, quæque illis noxia

1 Plat. 6. de iusto.
2 Arist. 3 Pol. 5. Tacit. 3. ann.
3 Taci 4. hist.

xia in promptu habeat. Multiplex prouinciarum, & morum notitia multiplici peregrinatione quęsita accedat. Subditorum ingenia, vicinorumque iura, vtilitates, fœdera, præsidia, & infirmitates acutè calleat, & præuideat. Prudentiorum conuictus, politicorum, & historiarum lectio, & relectio. Nihil omittat: omnia euoluat; Tacitus verò à manu nunquam excidat. Aulæ hìc dolos subtiliter callet, mirabiliter explicat. Sed eius arduum ingenij acumen pauci frequentát, paucissimi assequuntur. Hæc ergo summus habeat consiliarius, á quo mens principis, subditorũ fælicitas, cunctorum leges pen
dent

dent magistratuū; vel honestū, vel vtile, vel iucundū respiciāt. De omnibus breuis nobis ratio habēda; ne lateat, quæ singulis patere debet ars, & doctrina.

Qui præstaet honesto magistratus

Claros prudentià iuris esse oportet, qui honesti causa inuenti magistratus; vel crimina puniant, vel pacta tueantur, vel præmia distribuant. Nec frustrá in eo, qui pręmia distribuit, iuris scientiam requiro. Eum enim candidatorū, & potestatum omnium, vel contrahant, vel delinquant, vel officij rationē reddant; iudicē statuo. Hac enim arte notum ei erit, quis dignus, quis indignus, ingenia, & mores omniū pertractanti. Sit ergo meritorū testis, qui

qui iudex; sic prꝑmium, vbi pœna magistratuum. Huius turbatio ordinis mẽtes honores dãtium, & accipiẽtiũ mores perturbat: illi enim, aliena, & sæpè falsa moti fide, indignissimis prꝑmia impertiũtur; istis verò nulla est curæ virtus; gnari turpitudinis illos suæ ignaros.

Sed quia nec publica 1 esse potest, nec priuata fꝑlicitas; nisi etiã fortunæ bonis virtus iuuetur; tribus illis, ad honestũ expressis, duo ad vtilitatẽ adijcias consilia. Hoc publicas, regiasve opes; cõmeatum, & annonam illud tuetur. Illi integrè sciant, & in prõptu habeãt, quot classes, regna, prouinciꝑ, tributa, aut vectigalia, & necessitates, aut

1 *Aris.7. Pol.1.*

Qui vtili.

Qui opibus publicis.

aut largitiones. Discant, vt minimo fiat sumptu, nulla fraude, nulla, aut minima subditorum molestia pecuniarum collectio: vtque omnium breuis possit reddi ratio, fida, clara, expedita. Isti verò diligenter inquirant, quorum sit fructuum ferax vnaquæque prouincia: vtque breuis, & breui nummo eorum fiat exportatio, & inuectio: quo sterilis cultu, fertilis terra reddatur: quibus ex causis alimentorum pretia aut remissa fieri, aut intensa contingat. Ita se tãdem gerant; vt nec momento plebi, etiam mediocri pretio, annona deficiat. Quot furta, quot lachrymas, quot seditiones parat horũ incuria.

Qui annona.

Sequitur tertium, quo reipublicæ fælicitas clauditur bonorum genus, pax, & iucunditas; à duobus illis ortum iustitia, & rerum copia: vtili scilicet, & honesto. Duplex ad id etiam magistratuum conditio. Læta illi otia, isti secura faciũt. Isti rei militari, publicis illi spectaculis seruiunt. Nec mirum, si pacem bello misceam; cõtraria enim eidem potentiæ obijciuntur: & vltimum hoc malũ ad vltimum illud bonum inuentum. Tutissimum ocium, quod negocium parauit. Tutissima pax, quę milite cincta. Optimè ille, qui pacem desiderat, præparet bellum: & in pace de bello cogitare nõ desistat. Licèt or-

Qui iucundo.

Qui publicis spectaculis.

ordine vltimum, primum hoc dignitate concilium: cætera enim omnia tuetur. Qui ergo publicis occupatur lætitijs, ea noscat, quæ historia, seu fabula spectacula dedit, quos inuenit ludos: eaq; eligat, quæ ad sumptus moderatè, ad mores honestè, ad bellum vtiliter, ad sēsum verò splendidè se habeant, & iucundè. Nec leuia, & vana hęc iudices. Magni enim negocij esse in ocio spectacula, noscit, qui prudens. Is verò magistratus, cui est militiæ cura, sit militari disciplina notus, omnium militiam gentium, & virtutes noscat; prouinciarum vtilitates & situs, strenuos arte milites, & instrumenta belli; antequam bellum

Qui militia.

bellum ingruat, discat facere: & cũ ingruerit, expedire, & exequi.

Habes ingenia, & mores potestatũ, quæq; singulos detinet doctrina: quę omnia sine vsu mutilata, inutilia. Absit ergo inordinata promotio; gradatim ad honores sit ascensus. In minimis periculũ tyronũ facias, seu Crassi, seu Cręsi filij. Quã quisque officij viã fuerit ingressus, prosequatur. Nũquã proficiet, qui in nulla, plures tẽtãs, pedes firmat. Eos tandẽ ad arcana imperij cõsilia eligas, quos varia docuit cura, quos multiplex probauit experientia, tum aliorum obsequia, tũ magnas belli, aut pacis potestates, vel legationũ

mũnera; vel regum vices sępiùs exercentes. Hæc ita, dummodo aliqua affectionis ratio eos non excludat. Qui 1 agros habet hosti vicinos, arceatur à cõsilio belli, in hujusmodi hostẽ suscipiendi. Nec eos admittas, qui præsentem 2 ciuitatis statum odio habent: nunquam enim in magnis prçficiendi, qui mutationis 3 cupidine, proprijs etiam periculis lætabuntur. Ideò in paucorum 4 potentia non pauperes, in optimatum, & nobilium imperio non praui, & obscuri, in anarchia non auro, & sanguine illustres admittendi. Raró fidus, qui exclusus: Africo ideò, aut Hebræo sanguine infectos procul à reipu-

1 Arist. 7. Pol. 10.
2 Arist. 5 Pol. 3. 9.
3 Taci. 3. ann.
4 Aris. Pol. 8. in fin.

publicę arcanis princeps noster repellat: minores i magistratus, philosophi auctoritate, permittat: ne omnino exclusi seditiones moliātur. Nec obijcias Turcarum principem multos á nobis transfugas, fęlici etiam cōsilio in sūmis præponere: nulla enim illis ex trāsfugio infamia. Imò, honore habiti, fidi gaudēt, & quiescunt. Cōtrá, qui ad nos ex illis pauci veniunt, nunquam auorum notā effugiunt. Et ab honore exclusi, non miseris, si suspecti, & infidi.

i Ibid.

Constet ergo virtute, eruditione, & prudentiā magistratus, & consiliarius omnis. Si istarū vlla desit, nec adsit vllus, in quo omnes adsint; vbi peritię

ratio potior habetur, peritus preferendus, dummodò pecuniç non inseruiat. Auari enim venũ humana, diuina, & rempublicam dabunt, si emptores inueniant. Qui ergo de imperij arcanis, re militari, publicis opibus, vel de cômeatu, & annona concilijs præsunt, si periti, omnino præferendi: eos verò, qui religioni, iustitię, publicisve incũbunt spectaculis, virtute pręcipuè ornatos eligas.

Frustrà hæ in candidatis virtutes; si non candidatis distribuentium improbitate, aut inscitià præmia impertiũtur. Inscius, qui illorũ merita nesciẽs, iniurius dignitates dispensat: improbus, qui sciens. Inscitia,

vel à mentis, vel á curæ venit defectu; à mente; si nesciat, quibus ornari debeat consiliarius: á cura; si ingenia, & mores postulantium non inquirat. Noscet ergo digniores, tum si habeat, quam omni in potestate prudentiam requiro; tum si eorum mentem, & vitam tractet, & pertractet. Habes ingenij excelsi, & clari signa. Noscere mores difficilius: magnas enim virtutes simulat, magna dissimulat vitia ambitio. Sed citò in naturam suam ficta recidunt: & facilè, quæ subdola in assequẽdo fronte tegebas, iam assequuto honore detegis. Exẽplo sit, & fidem faciat Caius; de quo illud, neque 1 melio- 1 Taci. 5. ann.

rem vnquam seruum, neque deteriorem dominum fuisse: magistratus enim (vulgari, & veteri philosophi 1 prouerbio) virum ostendit. Attentè ergo respicias, & cautè postulantium scruteris affectus: quem senseris idoneum, in leuibus experiaris: si habitam de se fidem factis probet, ad maiora promotus nunquam sistat: sistat, si reprobet. Literis ergo, ne obliuioni, tradas, quam de magistratu, rationem, quisque red diderit: seu optimam, seu pessimam, seu dubiam. Omnique in promotione, vt tibi consulas, harum libros rationum cósules. Cautè verò, non temeré probitatis, aut improbitats notas

1 Aris. 5. Eth. 10.

tas

tas depingas: aliàs & dolos, & calumnias auges.

Nihil ergo [1] ex rumore statuendũ: sæpè enim ab ira, odio, aut inuidià nascitur. Mentitur etiã, quæ in officij depositione fit inquisitio. Improbi enim, auri particula in magistratu rapti dispensa, testes elingues, edentatos canes, illiteratos calamos efficiunt; probi verò (fit fato [2] quodam, vt semper bono circumstent mala) multiplici potẽtiorum, quorum superbiã tentarũt opprimere, calumnià obruũtur. Breuissimo namque etiam in vico regulos quosdã, paruulosve tyrannos inuenies, qui imperio assueti, & pauperum sanguine, & reipublicæ

[1] Taci. 3. ann.

[2] Quin. Calaber.

pingues, se iniurias passos credunt, si eos præses iniurios non patiatur. Vnde in eū, dū pręsidet, verba, rumores, minas; dum officij rationi subest, fraudes iaciūt, nocumēta, iniurias. Fateor sępissimè iurgia hęc nasci, quia minus prudēs, & licèt iusta iniustè tamē facit magistratus: stultissimis irà, odio, aut vindictá ductus, aut plebis furore; suos etiam errores eo tantúm, quia in potentiores, laudantis.

Acutis ergo oculis rationū iudex capiat, quæ iure, quæ iniuria obijciuntur: quisque artibus, quis probus, quis improbus, inquirat. Optimumque signet, & continuo dignitatum iuuet ascensu, quem commu-

nis

nis nobilitatis, plebisq; laus extollit: & vel officij, vel rationis tempore nulla subditorum dehonestauit quærela: nulla etiã, quę notoriè falsa, calũniosa, iniusta: hic enim probus, cautus, prudens: nullique pauperum, aut diuitum factioni adstrictus præsumitur.

Qui verò totius ferè reipublicæ odia in se mouet, vel quia pessimus, vel quia stultus, vel quia infortunatus; improba, & secreta exclusionis nota describẽdus: progrediendi enim spes magnà tantũ ex causa, raró, & ad exẽplũ sententiæ prolatione præcidẽda. Audax, & nocẽs nimis, si in multos, & pręcipuè animo elatos cadat desperatio.

Nec

Nec probum, nec improbũ, suspectum tamẽ habeo, quem improbat populus, probat veró nobilitas: fortè enim, potentiorum auram sequutus, in pauperes cõiurauit, & rẽpublicam.

Virtuti propior (non verò prudẽtiæ, si censeret calliditas) qui ingratus diuitibus, multitudini verò visus est gratus: huius enim integritatẽ nullo fractam munere cõijcio. Summũ hoc magistratus ornamẽtum. Qui ergo inops à prouincia redit, probitatis (ni aliud impediat) signum, nouas etiã dignitates obtineat: tũ quia probus, cùm non auarus; tum vt viuat, quia pauper: &, quoad fieri possit, vitãda paupertas. Quẽ verò

fecit dignitas numatum, sistat, & quiescat: tum quia vitæ habet iam subsidia: tum quia fortè non rector, expilator. Sed, proh dolor! sisto, ne ridear. Huic enim, nondũ primis depositis, nouæ prouinciæ, noua simul parantur latrocinia. Ea enim negociatione noua frequenti blanditia, asiduo munere solicitat, captat, mercatur: istæ enim seruitutes obliquos mente, & animo comitãtur, vt plurimùm: nescit eas, qui rectus: nec sua impunita manet inscitia: despectus enim perit, obscurus, inops. Quę omnia dignorum indignationem accẽdunt; cælestiumq́;, si cælo posset indignatio contingere.

Ipsius

Ipsius orationis ratio, licèt deuia fortasse visa, ad viam nos detulit. Hæc enim mala á secundo illo malo, quo honorum iudices denigrantur, nascũtur. Improbus enim, qui pretio, amore, prece, aliove affectu motus, rogantiũ merita iniquè pẽsat, & librat. Huiusmodi morbi ferè desperata curatio: nemo enim sibi vtile, amicitiæ, & sanguinis iura, aut potentiorũ preces contemnit; ni, Socratis cõsilio, vt omnia hæc tollas, omnia cõmunia facias: sed 1 nobis
1 Aris. 4. Pol. 1. exequi digna, non somnia referenda.

Curanda ergo, quoad fieri possit, magistratuũ integritas. Nec id sat erit, si lapsus parat

illis egestas. Diues ergo eligendus: diues, qui nõ auarus, qui sobrius, qui cœlebs. Procul ab ista cura remouendus, tũ qui pecuniȩ, tũ qui suȩ, vxoris, filiorũ vanitati dat operã & luxuriæ: nũquã ab istis, licèt benè nummatis, egestas recedit. Fortè etiã proderit, si plures isti fuerint magistratus. Multitudo 1 enim minus subiacet corruptioni; veluti aquȩ magna cõgeries. Sed multa etiam mala ex multitudine: multiplex enim cãdidatorũ labor: multiplex etiã dispẽsatorũ affectio: faciliusq; paucorũ cupido, quã multorũ explebitur. 1 Arist. 3. Pol. 11.

Sed inutilem á tui, & numi amore fugã facis, ni á cõsanguinei etiã, amici, & serui amore

fu-

fugā facias: dura lex, si eos deseras; iniqua, si iustitiæ iniuriā, sūptuq́; eos alas. Etiā optimus laqueū hunc incurrit: amans enim, amore cęcus, pusilla amati merita magna habet. Eos ergo vel nō eligas, vel electos cō sāguinitatis, amicitię, famulatusve nota ad principē deferas; vt eorū merita oculatiùs inquirat.

Frustrà hæc vincis mala, si, omnium pessimo, potētiorum rogatione deuinceris: omnium pessimo: generosus enim, qui nunquā precio, prece tamē vincitur. Huic cedit etiam culpæ, qui animo, & qui mente pusillus: illum cordis, hunc frontis debilitas liberalē facit. Nec minor de illo vrbanè vim facit poten-

tentior, cum rogat. Altius hoc malum, si honorum iudex rogantium gratiam aucupari desiderat. Si Seianus rogat, omnia, etiam dignissimis præmia subripiet: impertieturque indignis: indignus enim, cùm propria non habeat, aliena captat merita, preces emit.

His subsidio erit malis legumlator; si mulctá eos, infamiá, perpetuaque exclusione puniat, qui postulant, qui dant, qui preces audiũt. Nec somnia hæc iudices: eá manu tanges, si à prudentissimis Ignatij institutione socijs nonnulla discas. Nec ita me fatuum credas, vt rempublicam monachorũ domum statuam: id nec assequi

potest,

potest, nec oportet: multa enim nobis noxia, quę illis vtilia. Nemo tamen ibit inficias, plura ab illis, publico etiam regimini cōgrua, excogitata. Diminuta, si illi conferas, Platonis societas: nullæ ibi preces, nulla negociatio, nulla ambitio, nulla indignorum electio. Qui simplici etiam verbo ibi honorem quęsierit, non honorem, notam inueniet. Hanc sequutus prudentiā legumlator, eum regredi statuat, qui aliena ope progredi tētat: & pœnam experiatur, qui preces dat, qui audit.

Alius etiam animi morbus solet dispensatores inficere, relatis deterior: tum quia nulli pharmaco cedit, tū quia dignos

ex-

excludit; eo tantũ, quia digni. Inuidus enim, & ambitiosus magistratus, eos, fugit, socios habere, quos mente, & virtute superiores agnoscit: tũ ne suas noscant inscitias, tum ne eos breui præcedant. Nouum inuidiæ, & ambitionis genus.

Certa huius, & præcedentiũ labium medicina, vigilantia regnantis, & solertia. Pastoris somnus lupos excitat; & regnãtis ignauia aulicorum auget ambitionẽ, & auaritiam: totius vnde iustitiæ nundinatio.

Cauebit ergo princeps à priuato seruo; is enim, quibus te pronum malis explorarit, cautè inuoluet; tui lethalemq; imperij obliuionem infundet; lon-

geque à curiæ curis auertet:
quos tibi fidos metuet, vel oc-
cultè tollet, vel falsò crimina-
bitur, vel honorum specie exu-
les faciet. Suæque fraudis so-
cios cõsiliarios tibi, familiares,
& cubicularios constituet: &
ne tuas vnquã aures tangat ve-
1 Taci. 4. ann. ritas: *Te obscurũ* 1 *aduersùs alios,*
sibi vni incautum efficit, & in-
tectum. Capitis ero reus, si abs-
que eius venia tecum loquar,
2 Ibid. te aspiciam: *Nullus* 2 *ad te nisi*
per eum aditus. Nec *eius* 3 *volun-*
3 Ibid. *tas, nisi scelere quæritur.* Ipsius
etiam 4 *tuo durior congressus.* Li-
4 Ibid. bertis 5 ideò, *& ianitoribus eius*
notescere, pro magnifico habetur.
5 Idem 4 ann. *Vt quisque illi intimus, ita ad tui*
6 Ibid. *amicitiam* 6 *validus: contrà, qui-*

bus

bus infensus: metu, ac sordibus cõflictantur. Stultissimus, aliàs sagax, in hoc Tiberius. Nero autem, licèt tot stupris obscurus, & cladibus; hac sola virtute clarissimus. *Nõ erat illi* 1 *infra seruos ingeniũ.* Nec tibi princeps erit, si philosophi verba, & mẽtẽ accipias: *Neminem* 2 *vnum præ ceteris magnum facias, sed plures: nam se adinuicem custodient. Quòd si quem extollere oporteat, non tamen eum, qui sit moribus audax*; sed cuius inuidiam superet virtus.

1 *Taci. 13. ann.*

2 *Arist. 5. Pol. 11.*

Priuatus ergo seruus nec breuissimam imperij partem attingat: nec ei facilem fidẽ habeas: Noxia nimis regi credulitas: nam circumstantium auaritiæ

obnoxia. Sua cuique in corde est vtilitas. *Et nihil à quopiam scias expeti, nisi cuius fructus antè praeuiderit.* 1 Tac. 11. ann.

Omni ergo arte consulentium genia, & postulantium merita callere discat: conciliorumque sedes sic sua in aula locet, vt eis vel palam, vel secretó frequens posit esse: seque omnium testem vel habeant, vel habere credant consiliarij. Non tantúm aulicis, omnibus aures praebeat: quae in se, & in magistratus, non semper contemnenda, vulgus profert iudicia, noscere studeat: & inueniet saepé verissima. Verax in his, & simplex multitudo: nunquam ei nota aulicorum ornamenta

ver-

versutia, & assentatio. Nec labor principem deterreat: nulla enim ab assuetis passio. Propria ergo non aliena, vt supplicia, manu præmia distribuat. Si regni amara fugit, fortasse fugient dulcia.

PERORATIO.

SUMMUM imperij fundamentum ciuium probitas: hanc & puerorum institutio, & eorum, quæ vitia alunt, donat euersio. Ocium ergo, nimiæ diuitiæ, egestas nimia, perpe-

tua iuris nota, iurisque impunita transgressio fugienda: & maximè fugienda iniusta dignitatum dispensatio: iniusta, si virtuti aurũ, aut imagines præferas. Utilitatis, & honoris cupidine cuncti trahuntur, quæ si optimis conferas, optimos cunctos ciues efficies. Hæc præsens: nec leuiora, nec ab his aliena proximè futurus de rerum copia liber aperiet. Ciuitatem enim omni utili affluentem reddit: ciuemque in virtute firmat: eum namque honestè alit: infirma

ma est fama cura, vbi cura est famis.

Finis libri ſecundi de rege, & regendi ratione.

